

Zdzisław Bieleń

ZNÓW WOJEWÓDZKA, CZYLI DZIEJE WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ IM. HIERONIMA ŁOPACIŃSKIEGO W LATACH 2002-2007

Po półwieczu wspólnej działalności, na skutek decyzji lokalnych polityków, w grudniu 2001 r. podzielono dotychczasową WiMBP na dwie oddzielne instytucje: Wojewódzką Bibliotekę Publiczną i Miejską Bibliotekę Publiczną. Obydwie miały nosić imię tego samego patrona. Po podziale każda z nich musiała wybrać własną drogę dalszego istnienia i rozwoju, budować i wzmacniać swoją tożsamość, kształtować nową strategię rozwoju i wizję dalszej działalności bibliotecznej.

Kwestie organizacyjno-prawne i zarządzanie biblioteką

Separacja części miejskiej nie miała prawie żadnego wpływu na kształt organizacyjny Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Do MBP odszedł jeden dział merytoryczny – Dział Sieci Miejskiej (2 osoby) wraz z siecią placówek filialnych, kilka osób związanych z działalnością tej sieci oraz wicedyrektor ds. filii. Przekazano tam również zbiory będące w posiadaniu filii wraz z wyposażeniem placówek. Z uwagi na to, że trzy lokale biblioteczne (filie: nr 1, 24 i 26) były niegdyś sfinansowane ze środków Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego, MBP – na podstawie porozumienia z WBP – miała z nich nadal korzystać, na zasadzie refundacji kosztów bieżących. Zaisniala zmiany znalazły odzwierciedlenie w odpowiednio znowelizowanych dokumentach organizacyjnych.

W kwestii nadzoru nad Biblioteką sporo zmieniło się, ponieważ od początku 2002 r. sprawował go wyłącznie Urząd Marszałkowski za pośrednictwem Wydziału Kultury (potem Departamentu Kultury). W maju 2002 r. Zarząd Województwa Lubelskiego powołał, zgodnie z zarządzeniami centralnymi, 8-osobową Radę Naukowo-Programową, złożoną z wybitnych autorytetów nauki, kultury i bibliotekoznawstwa, na 5-letnią kadencję. Prezesem Rady został doc. dr Jan Gurba. Podstawowym zadaniem Rady było opiniowanie i ocena głównych kierunków działalności, programów badawczych, działalności naukowej, działalności wydawniczej. Ponadto zlecono jej opiniowanie planów upowszechnienia książek i czytelnictwa¹. Zebrania Rady odbywały się dwa razy w roku.

Dokonany podział Biblioteki, zachodzące zmiany w jej otoczeniu społecznym, rozwój techniczny i technologiczny, zwłaszcza szybko postępująca komputeryzacja procesów bibliotecznych, rozbudowa i modernizacja budynku bibliotecznego implikowały potrzebę zmian organizacyjnych w WBP. Przeprowadzono je stopniowo, uwzględniając istniejące możliwości kadrowe, finansowe i lokalowe. W maju 2002 r., w związku ze wzrastającym zapotrzebowaniem na zagadnienia

¹ WBP, Sekretariat Rady Naukowo-Programowej, Uchwała Nr CCXXIX/1519/02 z dnia 17 kwietnia 2002 r. oraz Regulamin Rady [...] przyjęty uchwałą Rady [...] z dnia 24 maja 2002 r.

związane z wejściem Polski w struktury europejskie, powołano Ośrodek Informacji Europejskiej, jako część składową Działu Informacji, Bibliografii i Udostępniania. Zasadnicze zmiany w Książnicy zostały wprowadzone w latach 2003-2007, co wiązało się ze zmianami przestrzennymi. Zapoczątkowało je rozdzielenie Działu Informacji, Bibliografii i Udostępniania na dwie jednostki: Dział Informacji i Bibliografii oraz Dział Udostępniania Zbiorów. Ten ostatni, faktycznie tylko Czytelnię Naukową i Wypożyczalnię Międzybiblioteczną, połączono z Czytelnią Czasopism, a następnie z Wypożyczalnią Podręczników i Lektur. W nowym układzie Wypożyczalni pozostawiono jednak dużą autonomię organizacyjną, która miała w dalszym ciągu swego kierownika, możliwość samodzielnego kształtowania organizacji pracy, swobodę w doborze zbiorów, selekcji. Dział Wydawnictw Ciągłych, pozbawiony obciążeń dyżurami w Czytelni Czasopism mógł skoncentrować swoje działania na gromadzeniu i opracowaniu zbiorów. Rozbudowa i modernizacja Biblioteki przyczyniły się do wprowadzenia nowych rozwiązań organizacyjno-funkcjonalnych. Dział Udostępniania (przeniesiony do nowej części) wzbogacił się o dodatkową czytelnię — komputerową. Podobnie znacznym przeobrażeniem uległ Dział Zbiorów Specjalnych; po przeniesieniu do nowej części budynku, dodatkowo otrzymał jeszcze jedno pomieszczenie na czytelnię. Te ruchy lokalowo-przestrzenne wywołały dalsze zmiany funkcjonalne i organizacyjne. Dotyczyły to przede wszystkim rozdzielenia informacji naukowej oraz bibliografii regionalnej; powstały wówczas działy: Informacji i Promocji oraz Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie². Następne zmiany nastąpiły w związku z rozbudową budynku. Utworzono wówczas (2007 r.) Czytelnię Internetową, a Dział Zbiorów Specjalnych otrzymał czytelnię. Czas pracy Biblioteki nie uległ zmianie, wydłużono jedynie godziny udostępniania w czytelni, do tego samego wymiaru, jak w pozostałych agendach Książnicy.

Przeprowadzone zmiany oraz nowe rozwiązania legislacyjne w sferze kultury, nowe zadania przed którymi stała Biblioteka, budowa nowej części gmachu Książnicy wpływały na tworzenie nowych stanowisk pracy, głównie w zakresie spraw organizacyjno-administracyjnych. W związku z rozbudową WBP i wykorzystaniem do tego celu środków unijnych zaistniała potrzeba, już we wstępnej fazie realizacji inwestycji, wzmocnienia kadrowego dyrektora administracyjnego. Podobnie realizacja ustawy o zamówieniach publicznych, przy zwiększonych zakupach różnych materiałów związanych z budową, zakupami sprzętu i materiałów, wymusiła utworzenie stanowiska ds. zamówień publicznych. Inne jeszcze stanowisko zorganizowano w związku z potrzebą skoncentrowania w jednym ręku wszystkich spraw związanych z realizacją programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Sztuki/Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i mecenatem państwa.

Wszystkie te zmiany usankcjonował zmodyfikowany statut, zatwierdzony w 2003 r.³, a następnie szczegółowo rozwinięte w regulaminie organizacyjnym i schemacie organizacyjnym. W statucie wykazano tylko podstawowe komórki organizacyjne, tj. działy, zrezygnowano natomiast z dotychczasowej praktyki wymieniaania komórek organizacyjnych niższego stopnia i samodzielnych stanowisk pracy. W ślad za statutem znowelizowano także inne dokumenty organizacyjne (np. regulamin wynagradzania), dostosowując je do nowej sytuacji prawnej i finansowej instytucji.

² AWBP, Sprawozdanie z działalności merytorycznej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego za 2003 rok, s. 13.

³ WBP, Sekretariat. Teczka: Uchwały, statut, RIK, REGON: Uchwała Nr X/160/03 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 lipca 2003 r.

Gwarantem ładu organizacyjnego była dyrekcja Biblioteki, na której czele od lutego 2001 r. stała Zofia Ciuruś⁴, mając do pomocy, jako zastępców: Zdzisława Bielenia⁵, wicedyrektora ds. merytorycznych oraz Stanisława Wyrostkiewicza⁶, a następnie Dariusza Kozłowskiego⁷, wicedyrektorów ds. administracyjnych.

Instrumentem kierowania Biblioteką były w dalszym ciągu zarządzenia dyrektora WBP, podejmowane jako wynik określonych potrzeb merytorycznych lub bieżących spraw porządkowo-organizacyjnych, bądź finansowych. Rocznie wydawano 15-18 zarządzeń.

Z funkcją kierowania i zarządzania Biblioteką były powiązane spotkania z kierownikami działów. Stanowiły rodzaj albo konsultacji i wspólnego wypracowywania stanowiska, albo też komunikowania bieżących i pilnych spraw, które należało szybko wykonać. Dawały one możliwość prezentacji stanowiska Dyrekcji w określonej sprawie, wysłuchiwanie racji kierowników, dokładniejszej i pełniejszej argumentacji z obydwu stron. Spotkania nie miały ustalonych terminów i podobnie jak w latach poprzednich były najczęściej zwoływane *ad hoc*. Rocznie odbywało się 6-12 zebrań.

Poznaniu określonych problemów i kwestii poszczególnych działów, ocena pracy, rozstrzygnięcie problemów kadrowych następowało w wyniku rozmów, relacji, omawiania spraw i decyzji podczas indywidualnych spotkań dyrekcji z kierownikami działów. Tych kontaktów było wyjątkowo dużo, zatem stanowiły stały element kierowania i podejmowania decyzji.

Podstawą działania w określonym roku były roczne plany działalności merytorycznej i administracyjno-gospodarczej oraz plan budżetu na dany rok. W pierwszych z nich każdorazowo określano strategię działania, warunki niezbędne do realizacji oraz szczegółowo zadania, sposoby ich realizacji i realizatorów. Każdy Dział merytoryczny opracowywał własny roczny plan pracy, będący podstawą jego działań i prac. Na półroczu i na koniec każdego roku opracowywano sprawozdania z realizacji planowanych zadań.

Zarządzanie przestrzenią

U progu XXI w. Książnica była w bardzo złej sytuacji lokalowej. Przez ostatnie trzydzieści lat przybyło (przy ul. Narutowicza 4) niewiele nowej powierzchni, bowiem tylko wyremontowane II piętro oficyny A. Tymczasem przybywało zbiorów, wzrastała liczba usług i pracowników. Piętrzyło to trudności lokalowe.

Najtrudniejsza sytuacja wytworzyła się w magazynowaniu zbiorów w Książnicy. Już w poprzednim okresie dokonywano cudów, aby jakoś pomieścić nowe nabytki (podwójne rzędy na regałach, wykorzystywanie podłóg pod regałami, przetransportowanie mniej wykorzystywanych publikacji do pałacu w Bronicach, ulokowanie egzemplarza obowiązkowego w magazynie przy ul. Szkolnej

⁴ Zofia Ciuruś, w WiMBP od 1970 r. Początkowo pracowała w Dziale Udostępnienia (bibliotekarka w filiach nr: 17, dla Dzieci nr 2, zakładała i kierowała filiami nr 22 i nr 26). Od 1981 r. instruktor w Dziale Sieci Miejskiej, od 1991 r. kierownik Działu Gromadzenia i Dystrybucji (od 1996 r. Dystrybucji). Od 1 II 2001 r. pełni funkcję dyrektora WiMBP/WBP.

⁵ Zdzisław Bieleni, w WiMBP od 1958 r. Przez wiele lat instruktor bibliotek terenowych, od 1996 r. – kierownik Działu Informacji, Bibliografii i Udostępniania. Funkcję wicedyrektora pełnił w latach 1999-2009.

⁶ Stanisław Wyrostkiewicz, w WBP od 1986 do 2004 r.

⁷ Dariusz Kozłowski, w WBP od 2004 do 2008 r.

itd.). Wymagało to ciągłej rotacji zbiorów w magazynie, konieczność przywożenia z Bronic publikacji poszukiwanych przez czytelników, generowało dodatkowe koszty⁸. Niewiele w tej sytuacji zmieniło, pozyskane w 2002 r., jedno pomieszczenie po zlikwidowanej siedzibie Działu Sieci Miejskiej. Podobnie było z przekazanymi kilkoma pojedynczymi miejscami pracy (stanowiskami), które po pewnym czasie w większości zostały przywrócone. W latach 2003-2004 Biuro Wystaw Artystycznych zwróciło Bibliotece trzy pomieszczenia w budynku głównym o łącznej powierzchni 341 m², w tym dużą salę wystawową o powierzchni 226 m². Jedno z odzyskanych pomieszczeń przeznaczono na siedzibę Działu Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie⁹.

Szansę odwrócenia niekorzystnej sytuacji lokalowej przyniosło uruchomienie, po wejściu Polski do Unii Europejskiej, wielu programów pomocowych. Wojewódzka Biblioteka Publiczna, jako jedna z pierwszych, zgłosiła się na beneficjenta Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Jej dobrze przygotowany projekt zyskał uznanie gremium decyzyjnego, a władze marszałkowskie wsparły te starania dodatkowymi specjalnymi środkami finansowymi i Biblioteka mogła przystąpić do realizacji inwestycji.

W latach 2004-2006 do istniejącego gmachu głównego (wzniesionego w latach 1936-1939) dobudowano sześciokondygnacyjny obiekt, nowoczesny, o ładnej bryle, dobrze wkomponowany w istniejącą historyczną i zabytkową zabudowę ulicy Narutowicza. Zachowano wszystkie gabaryty i spełniono zalecenia konserwatorskie. Ze względu na niewielką działkę zdecydowano, że maksymalnie zostaną wykorzystane możliwości podziemnego usytuowania magazynów bibliotecznych. W związku z tym dwie kondygnacje umieszczono w podziemnej części, wykraczającej daleko poza zewnętrzną część powstającego budynku. W wyniku realizacji inwestycji uzyskano substancję lokalową o powierzchni 2202 m². W nowym skrzydle pomieszczono magazyny książkowe (na kondygnacji „-2”), czytelnię internetową i salę konferencyjną (na „-1”) oraz w części nadziemnej: Wypożyczalnię, Czytelnię Czasopism, pracownię i magazyny Działu Zbiorów Specjalnych. Każda z tych agend na jednej kondygnacji otrzymała pomieszczenie o powierzchni 142 m². Podziemny magazyn został wyposażony w nowoczesne regały kompaktowe, co pozwalała na zwarte magazynowanie. Nowa część umożliwiała korzystanie z usług bibliotecznych osobom niepełnosprawnym (specjalna winda, pomieszczenia bez progów). Wszystkie agendy maksymalnie zostały skomputeryzowane i wyposażone w nowoczesny sprzęt podstawowy.

Korzystając z pomyślnej sytuacji Biblioteka wystąpiła o dodatkowe środki na rozbudowę i modernizację niewielkiej sali (odzyskanej od Biura Wystaw Artystycznych), usytuowanej nad Czytelnią Naukową, wykorzystywaną na pracownię Bibliografii Lubelszczyzny. Realizacja zadania dawała możliwość powiększenia powierzchni lokalu do 110 m² (dodatkowo o 50 m²). I ten zamiysł powiódł się. Po remoncie zorganizowano tam Czytelnię Zbiorów Specjalnych.

Przeniesienie do nowego skrzydła kilku agend ze starego budynku umożliwiło sukcesywne przemieszczenie na ich miejsce innych agend Biblioteki lub po-

⁸ WBP, Dział Przechowywania Zbiorów, Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2002, s. 1-2; Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2003, s. 1-2; Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2004, s. 1.

⁹ AWBP, Sprawozdanie z działalności merytorycznej ... za rok 2003, s. 14; Sprawozdanie z działalności merytorycznej ... za 2004 r., s. 17.

większenie substancji dotychczas posiadanej. Nowe i zmodernizowane lokum lub tylko powiększenie dotychczasowej powierzchni uzyskały: Dyrekcja, działy: Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, Instrukcyjno-Metodyczny, Naukowo-Wydawniczy, Zakupu i Dystrybucji (o księgarnię), Administracji i Pracownia Kserograficzna.

Oddanie nowej części budynku Książnicy radykalnie zmieniło magazynowanie zbiorów. Przede wszystkim rozładowano magazyn w starej części, przenosząc do nowych magazynów: gazety i czasopisma, najstarszy księgozbiór powojenny, zbiory Wypożyczalni Podręczników i Lektur, publikacje wywożone w ostatnich latach do Bronic i część zasobu składowanego tam od lat osiemdziesiątych oraz wszystkie zbiory przechowywane w magazynie przy ul. Szkolnej¹⁰.

Powiększenie substancji lokalowej spowodowało również zmiany w dotychczasowym rozmieszczeniu działów. Dawną salę konferencyjną podzielono na dwie części, które przydzielono działom Komputeryzacji i Wydawnictw Ciągłych. Pierwsze piętro lewej oficyny przeznaczono na siedzibę dyrekcji, sekretariat i kadry. Pomieszczenie po pokoju socjalnym oddano na serwerownię. Na siedzibę administracji i dyrektora ds. administracyjnych oddano parter lewej oficyny, dawne pomieszczenie Wypożyczalni Podręczników Naukowych i Pracowni Kserograficznej. Tę ostatnią i Dział Bibliografii Lubelszczyzny pomieszczono na parterze gmachu „starego”. Dawną czytelnię czasopism oddano na księgarnię.

Nowy budynek wyposażono w nowoczesny sprzęt podstawowy i komputerowy, to wszystko jako część składową inwestycji. Także w starej części gmachu przemieszczeniom towarzyszyła całkowita lub częściowa wymiana sprzętu. Szczególnie okazałe prezentują się w dawnej siedzibie: Czytelnia Naukowa, Czytelnia Zbiorów Specjalnych, księgarnia, pokoje: dyrektora i sekretariatu.

Dzięki inwestycji budowlanej, modernizacji starej części i zmianie wyposażenia Biblioteka wiele zyskała. Na zewnątrz prezentuje się jako udane połączenie brył, nowoczesnego gmachu i zabytku. Natomiast nie udało się znaleźć równie odpowiednich rozwiązań wewnętrznych, zwłaszcza funkcjonalnych. Na podkreślenie zasługuje nowoczesne wyposażenie, zwłaszcza meble stylizowane w czytelniach i księgarni, w „starej” części budynku.

Zarządzanie personelem

W nowy wiek Biblioteka wkraczała w okresie zmiany pokoleniowej. Z pracy odchodzili ludzie, którzy rozpoczynali ją w latach sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych XX w., osoby doświadczone, o dużym dorobku zawodowym. Ta zmiana nastąpiła w dobrym momencie, bo w Bibliotece nastąpiła era komputerów, z czym lepiej radziło sobie nowe pokolenie.

Po podziale Biblioteki pozostało w niej 101 pracowników, w tym 65 w działalności podstawowej. Większość pracowników pracowała w tzw. „centrali” przy ul. Narutowicza, 4 osoby były zatrudnione w Pałacu w Bronicach, w tym jedna bibliotekarka, przy ul. Leśmiana pracowało 5 osób (introligatorki, pracownik reprografii i archiwista).

W ciągu opisywanych 6 lat liczba pracowników zwiększyła się do 126 osób, z czego w działalności merytorycznej były zatrudnione 83 osoby. Zmiany, jakie zaszły w liczebności, stażu zawodowym, wykształceniu i kwalifikacjach pracowników, przedstawia tabela.

¹⁰ WBP, Dział Przechowywania Zbiorów, Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2007, s. 1-2.

Tab. 1. Pracownicy WBP w latach 2002-2007

	Ogółem	Pracownicy merytoryczni		Administracja, pracowni i obsługa	
		Ogółem	Pełnozatrudnieni	Ogółem	Pełnozatrudnieni
2002	101	65	62	36	32
2007	126	83	79	43	39

Duże zmiany, mimo krótkiego okresu, dotyczyły doświadczenia zawodowego. W momencie podziału większość pracowników miała staż powyżej 15 lat, a kilka osób nawet powyżej 25 lat. W latach 2002-2007 przyjęto do pracy 59 pracowników, odeszło 10 osób. W rocznicę stulecia staż pracowników był następujący: od 5 do 10 lat – 38 osób, 11-15 lat – 14, 16-20 lat – 13 i powyżej 20 lat – 41 osób¹¹.

Najważniejszą kwestią, z punktu widzenia realizacji zadań merytorycznych, był poziom kwalifikacji zawodowych. Już w pod koniec XX w. zdecydowana większość miała wyższe studia bibliotekarskie, stąd też jeśli chodzi o stanowiska służbowe, to przeważali kustosze i starsi kustosze. W związku ze zmianą pokoleniową, o której wspomniano, nastąpiły liczne zmiany w obsadzie stanowisk. Szczegółowo zmiany w zakresie kwalifikacji i obsady stanowisk prezentuje tabela.

Tab. 2. Wykształcenie pracowników merytorycznych WBP w latach 2002-2007

	wyższe bibliot.	wyższe	średnie bibliot.	średnie	poniżej średniego
2002	36	9	12	7	1
2007	46	15	11	10	1

Źródło: AWBP, Sprawozdanie merytoryczne... za rok 2002, s. 10-11; Sprawozdanie merytoryczne... za rok 2007, s. 11.

Jak wynika z tabeli, $\frac{3}{4}$ bibliotekarzy legitymowało się wykształceniem wyższym, w tym ponad połowa wyższym bibliotekarskim. Jeśli uwzględni się kwalifikacje zawodowe, to miało je prawie tyleż samo. Powyższe wyniki należy uznać za bardzo dobre.

Na zwiększoną liczbę osób legitymujących się wyższym wykształceniem zawodowym, zarówno w poprzednim okresie, jak i w latach 2002-2007 wpływały zachęty ze strony kierownictwa Biblioteki o podejmowanie studiów podyplomowych przez młodych adeptów zawodu, a także ich własne przekonania wynikające z przesłanek ekonomicznych. W tym czasie na studia podyplomowe zapisało się 11 osób, w tym na bibliotekoznawstwo i informację naukową 9 osób. Oprócz nich wykształcenie bibliotekarskie licencjackie i w studium bibliotekarskim uzyskało 6 osób. W ostatnim roku (2007) kształciło się 9 osób (1 – studia podyplomowe, 5 – studia wyższe, 3 – studia licencjackie), w tym 2 osoby obroniły dyplomy¹². Nie było jednak kandydatów, nawet potencjalnych, do studium bibliotekarskiego.

Niezależnie od podejmowania studiów wyższych lub podyplomowych przez cały czas w Bibliotece istniał dobrze rozwinięty program szkoleń wewnętrznych. Szczególnie dotyczył on młodych pracowników. Rozpoczęcie pracy zawsze było poprzedzone co najmniej dwutygodniową praktyką wstępną, w zależności od przy-

¹¹ Dane z Działu Służb Pracowniczych z 15 IX 2011 r.

¹² AWBP, Sprawozdanie merytoryczne... za rok 2007, s. 12.

szłego miejsca pracy. Drugi zwarty blok szkoleniowy obejmował umiejętność pracy z komputerem, przy czym chodziło o posługiwanie się nim jako urządzeniem technicznym, a w przypadku skierowania kandydata do prac warsztatowych – dodatkowo o specjalistyczne przygotowanie (np. opracowywanie bibliografii regionalnej, opracowywanie zbiorów). Szkolenie było prowadzone przeważnie indywidualnie. Pełna adaptacja zawodowa następowała już tylko w ramach prac przywarsztatowych we własnym dziale. Starano się aktualizować wiedzę bibliotekarzy o pracy poszczególnych działów merytorycznych na specjalnych spotkaniach poświęconych tej kwestii¹³.

Wykorzystywano także możliwości, jakie stwarzała współpraca w ramach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich lub wszelkie formy kształcenia prowadzone przez Bibliotekę Narodową. Najbardziej systematyczne formy dokształcania lub wymiany doświadczeń prowadzono w zakresie bibliografii regionalnej, opracowania komputerowego zbiorów, działalności instrukcyjno-metodycznej. W wielu spotkaniach pracownicy WBP występowali w charakterze referentów¹⁴.

Zarządzanie komputeryzacją

W ciągu kilku ostatnich lat poprzedniego okresu Biblioteka wyraźnie unowocześniła się. Decydowało o tym wprowadzenie komputeryzacji, w wyniku czego nastąpiło zdecydowane przyspieszenie jej rozwoju technologicznego i organizacyjnego. Od 1998 r. trwały prace w zintegrowanym systemie bibliotecznym VTLS, obejmującym podstawowe funkcje Biblioteki: katalogowanie i publicznie dostępny katalog, obsługę zasobu i akcesji oraz rejestrację wypożyczeń i zwrotów¹⁵. Tym samym placówka na trwałe weszła do ogólnopolskiego systemu bibliotek naukowych współpracujących przy tworzeniu katalogów komputerowych i udostępnianiu ich w Internecie.

Ważnym wydarzeniem w dziejach tej współpracy było powstanie Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego (NUKAT) w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, pod koniec 1. poł. 2002 r.¹⁶

Rozwiązania centralne umożliwiały włączenie do prac w NUKAT poszczególnych bibliotek krajowych. Jednakże było to uwarunkowane koniecznością stałej modernizacji i rozbudowy bazy technicznej (okablowanie budynku, stworzenie sieci logicznej, zakup i aktualizacja systemów i programów operacyjnych), opracowania procedur i instrukcji oraz prowadzenia intensywnego szkolenia, zarówno

¹³ AWBP, Sprawozdanie... za rok 2005, s. 14; Sprawozdanie... za 2006 rok, s. 17.

¹⁴ WBP, Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2002 w Oddziale Bibliografii Regionalnej, s. 4; Dział Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie. Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2004..., s. 4; Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2006..., s. 4.

¹⁵ Z. Bieleń, *Od WiMBP do WiMBP, czyli dzieje Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1955-2001*, Cz. 2. *Lata 1976-2001*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, 2009, s. 23.

¹⁶ M. Rydz, *Komputeryzacja 2002-2007*, s. 1, mps, w posiadaniu autora. Celem NUKAT była koordynacja prac przy napełnianiu centralnego katalogu przez wszystkie biblioteki stosujące zintegrowane systemy komputerowe. Do katalogu centralnego wybrano system VIRTUA, oprogramowanie VTLS nowej generacji. Przygotowano organizacyjne i informatyczne procedury współpracy oraz instrukcje katalogowania, a następnie przeprowadzono liczne szkolenia dla współpracujących informatyków i bibliotekarzy. Pracę w katalogu NUKAT rozpoczęto 10 VI 2002 r., a 10 lipca rozpoczęto wprowadzać do niego rekordy bibliograficzne wydawnictw zwartych.

grupy odpowiedzialnej za wdrożenie kolejnych etapów komputeryzacji, bieżącą działalność systemu, jak również bibliotekarzy, którzy mieli korzystać z niego w codziennej pracy.

W Bibliotece od początku 2002 r. przystąpiono do prac związanych z organizacją współpracy z NUKAT, przeszkolono zainteresowaną grupę pracowników i od 5 lipca (w dniu inauguracji NUKAT) rozpoczęto katalogowanie. Współpraca przy tworzeniu katalogów komputerowych narzucała zarówno standardy merytoryczne, jak i technologiczne. Konieczna stała się stała aktualizacja wersji oprogramowania i dostosowanie do niej infrastruktury sprzętowej. W 2003 r. Biblioteka zakupiła nowy serwer i wymieniła VTLS Classic na system VIRTUA. Jednocześnie rozpoczęto przygotowania do migracji do nowego systemu. Po odpowiednim przygotowaniu bazy danych, w czerwcu 2003 r., przeprowadzono migrację. Jej wykonanie umożliwiło rozpoczęcie eksploatacji systemu, tj. katalogowanie (w tym druków muzycznych), zarządzanie czasopismami, OPAC, portal internetowy i udostępnianie.

Następnym dużym wydarzeniem była komputeryzacja nowego gmachu Biblioteki. Konieczna była modernizacja okablowania Biblioteki tak, aby połączyć serwerownie w obydwu budynkach. Wstępne prace rozpoczęto w 2005 r. Po połączeniu obu sieci w jedną całość, wyposażeniu Książnicy w sprzęt komputerowy oraz niezbędnym przygotowaniu technicznym i informatycznym nastąpiła stopniowa przeprowadzka poszczególnych agend, poczynając od Wypożyczalni Podręczników, a kończąc na Dziale Zbiorów Specjalnych. Nowej lokalizacji towarzyszyły zmiany koncepcji organizacyjnej, co wymagało wprowadzenia wielu modyfikacji, tak w ustawieniach parametrów systemu, jak też rekordach egzemplarza, regulaminach korzystania. Drobne sprawy techniczno-organizacyjne rozwiązywano we własnym zakresie, przy pomocy informatyka. Oddanie do użytku ostatnich modernizowanych pomieszczeń w 2. poł. 2007 r. zakończyło proces rozbudowy i modernizacji sieci komputerowej. W międzyczasie dokonano następnych migracji do kolejnych wersji VIRTUI (43.7 w 2005 r. i 46.6 w 2007 r.).

Niezależnie od prac związanych z VIRTUA rozwijano komputeryzację opartą na programie MAK. Już w 2002 r. zainstalowano MAK WWW oraz opracowano i zrealizowano projekt strony WWW. Wtedy też udostępniono *online* elektroniczną bazę *Bibliografii Lubelszczyzny*. Tworzyły ją cząstkowe bazy danych za poszczególne lata, dlatego doprowadzono do ich scalenia. Zaczęto tworzyć także nowe bazy komputerowe, głównie w Dziale Bibliografii i Wiedzy o Regionie oraz Dziale Informacji i Promocji.

Komputeryzacją objęto nie tylko działy merytoryczne, ale także księgowość, kadry i najwcześniej Pracownię Plastyczną, która wzięła na siebie obowiązki związane z publikacjami i czasopismami bibliotecznymi oraz promocją Książnicy¹⁷.

Utrzymanie wysokiego standardu infrastruktury informatycznej wymagało regularnej wymiany sprzętu komputerowego wyeksploatowanego lub słabego dla nowych wersji oprogramowania. Regularnie aktualizowano oprogramowanie Pracowni Plastycznej, programy płacowo-księgowo oraz system VIRTUA. W ramach prac koncepcyjnych przygotowano „Projekt rozbudowy systemu Virtua”, który obejmował rozszerzenie licencji do poziomu 64 jednoczesnych użytkowników, za-

¹⁷ M. Rydz, *Komputeryzacja 2002-2007*, s. 1-15, mps, w posiadaniu autorki; AWBP, *Sprawozdania z działalności WBP z lat 2002-2007*, punkt „Zarządzanie komputeryzacją” w części opisowej.

kup modułu elektronicznego zamawiania dokumentów oraz zakup nowego serwera do obsługi rozbudowanego systemu.

Po rozbudowie Biblioteki jej sieć komputerowa na koniec 2007 r. osiągnęła optymalne rozmiary. Tworzyły ją 4 serwery: UNIX (VIRTUA), LINUX (www, poczta), NOVELL (dyski sieciowe), WINDOWS 2003 Serwer (program księgowy, backup) oraz 131 komputerów (w tym 20 laptopów), 40 drukarek, 7 czytników kodów kreskowych, 4 skanery optyczne, 2 projektory multimedialne.

Stałym elementem działań modernizacyjnych i rozwojowych było prowadzone systematycznie doskonalenie wszystkich bibliotekarzy uczestniczących w procesach koncepcyjnych, wdrożeniowych i roboczych. Zdobywano wiedzę w Warszawie (głównie osoby z Działu Komputeryzacji, Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów oraz Działu Wydawnictw Ciągłych) oraz na miejscu, na licznych szkoleniach organizowanych przez Dział Komputeryzacji dla różnych grup bibliotekarzy.

Konkludując, w początkach XXI w. Biblioteka pod względem poziomu komputeryzacji należała do grupy najnowocześniejszych bibliotek w Polsce – odpowiednio wyposażonych w sprzęt i oprogramowanie komputerowe, z dobrze wyszkoloną kadrą, osiągnającą co najmniej dobre efekty swej pracy.

Realizacja funkcji wojewódzkiej

WBP miała statutowy obowiązek prowadzenia działalności instrukcyjno-metodycznej i szkoleniowej na rzecz bibliotek publicznych regionu. Istniały wprawdzie inne sieci biblioteczne (m.in. związkowe/zakładowe, służby zdrowia), którymi opiekowała się Biblioteka, ale od końca poprzedniego stulecia zanikały i w minimalnym zakresie korzystały z pomocy. W obrębie tej działalności istniały wszystkie aspekty pracy bibliotek od organizacji i zarządzania poczynając, a na pracy kulturalno-oświatowej kończąc. W sensie wykonawczym prace z tego zakresu prowadził przede wszystkim Dział Instrukcyjno-Metodyczny, a w mniejszym zakresie również inne działy.

Pomoc bibliotekom terenowym była świadczona (10 osób) w różnej formie, najpowszechniej poprzez wyjazdy do placówek miejskich i wiejskich. Z poprzednich okresów pozostała praktyka dwojakiich form opieki: przydziału terytorialnego (2-3 powiaty na instruktora) i specjalizacji rzeczowej (m.in. praca z dziećmi i młodzieżą, komputeryzacja bibliotek, szkolenia). W ciągu roku wyjeżdżano 420-470 wyjazdów do podopiecznych placówek. Inną formą ukierunkowywania bibliotek były wojewódzkie akcje kulturalno-oświatowe. W zakres prac związanych z działalnością instrukcyjno-metodyczną wchodziły też prace analityczno-sprawdzające prowadzone najczęściej na prośbę-zlecenie terenowych władz samorządowych. Przy realizacji celów takich, jak: bibliografie regionalne, prace związane z komputeryzacją, aranżacją wnętrz bibliotecznych, działalność informacyjna, zaopatrzenie bibliotek w książki uczestniczyły odpowiednie komórki organizacyjne WBP. Pośrednią formą pomocy były prace związane z doskonaleniem zawodowym.

W latach 2002-2007 w polityce bibliotecznej, realizowanej na terenie województwa, kilka problemów uznano za podstawowe. Na ich cele była kwestia sieci bibliotecznej, jej liczebności, stanu, organizacji, zarządzania i doskonalenia. Pierwszoplanowym zadaniem było dążenie do osiągnięcia kompletności wszystkich ogniw sieci oraz ich umocnienie organizacyjne bibliotek, głównie stopnia powiatowego. Stan wyjściowy był dobry, sieć bibliotek publicznych na początku wieku, w 2001 r. liczyła 217 bibliotek, w tym 7 stopnia powiatowego oraz 417 filii bi-

bliotecznych (325 na wsi)¹⁸. Do osiągnięcia optimum brakowało 2 GBP i 4 PBP.

W tym celu podejmowano różne kroki: kierowano odpowiednie pisma do władz państwowych i samorządowych, sejmiku, wojewody, burmistrzów i wójtów, do państwowych organów kontrolnych (Regionalnej Izby Obrachunkowej), występowano na sesjach organów samorządowych, składano bezpośrednie wizyty władzom. Postęp był, bo jeśli chodzi o placówki stopnia powiatowego, to w 2007 r. działało 8 samodzielnych bibliotek powiatowych, a dla innych powiatów takie funkcje pełniło 11 bibliotek miejskich. Do kompletu brakowało 2 bibliotek, w Rykach i Włodawie. Gdy brakowało niektórych bibliotek powiatowych, wtedy zastępczo większość ich funkcji bibliotekarskich, do czasu powołania placówek powiatowych pełnili instruktorzy WBP, najdłużej w powiatach ryckim i włodawskim.

Wyjaśniała się także sytuacja w grupie bibliotek gminnych. Formalnie na 31 XII 2007 r. istniało 212 GBP, co oznaczało, że brakuje jednej, w Terespolu (wsi), ale tę tworzone od stycznia następnego roku.

W skali wojewódzkiej pozytywnym było zwiększenie liczby bibliotek posiadających status instytucji kultury, co oznaczało samodzielność organizacyjną. Trend w tym zakresie był wyraźny, ich liczba rosła. Na koniec 2007 r. było ich 158, dużo więcej niż w 2001 r., ale jeszcze 62 biblioteki (wraz ze swoimi filiami) nie posiadały samodzielności organizacyjnej¹⁹.

Za ważną sprawę uważano obronę filii bibliotecznych przed likwidacją. Władze najczęściej argumentowały ten krok względami ekonomicznymi, ale były też przypadki, kiedy przyczynę upatrywano w małej aktywności filii, niskich wskaźnikach czytelniczych itd. Problem był poważny, bo corocznie kwestia ta dotyczyła 6-8 placówek, a w 2003 r. nawet 13²⁰. W WBP, zanim przygotowano stosowną odpowiedź na propozycję władz, wizytowano placówki, oceniano ich pracę, szukano argumentów za pozostawieniem *status quo*. Często te działania dawały pozytywny efekt. Jednak, mimo tych starań, liczba filii bibliotecznych zmniejszyła się do 381 placówek w 2007 r., w tym 291 na wsi. Ubytek wynosił więc 36 filii, w większości na wsi²¹. Strata byłaby wyższa, gdyby nie 3 nowe filie, z których 2 utworzone na wsi.

Inne znaczenie dla WBP miała praca z bibliotekami terenowymi i na ich rzecz. Oddziaływano głównie na biblioteki powiatowe i miejskie pełniące takie funkcje. Analizowano ich sytuację i możliwości, oceniano roczną i codzienną pracę, stan bibliotek gminnych, czasem wszystkich w danym powiecie (to najczęściej na prośbę samorządów), diagnozowano środki wpływające na poprawę sytuacji. Całościowym lub problemowym analizom i ocenom poddawano rocznie 4-7 PBP/MBP w trakcie wyjazdów terenowych, ale corocznie oceniano także placówki całego powiatu i formułowano wnioski korygujące pracę. Na przykład w 2007 r. analizowano stan i działalność bibliotek powiatów łączyńskiego i parczewskiego²². Z tym zagadnieniem łączy się sprawa poprawy nadzoru merytorycznego nad bibliotekami tere-

¹⁸ *Organizacja i działalność bibliotek publicznych województwa lubelskiego w 2001 roku*, Lublin 2002, s. 1, mps, w dokumentacji Działu Instrukcyjno-Metodycznego WBP.

¹⁹ *Informacja o organizacji i działalności sieci bibliotek publicznych województwa lubelskiego w 2007 r.*, Lublin 2008, mps, w dokumentacji Działu Instrukcyjno-Metodycznego WBP. Tabela I „Liczba bibliotek i filii 2006-2007”.

²⁰ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 1.

²¹ *Informacja o organizacji i działalności sieci bibliotek publicznych województwa lubelskiego w 2007 r.*, s. 3-4 oraz tabela I „Liczba bibliotek i filii”.

²² WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2004 r., s. 2.

nowymi (szczególnie w Chełmie, Janowie, Parczewie, Zamościu). W 2004 r. zwrócono uwagę na aktywizację oddziałów dla dzieci, analizowano pracę 10 placówek²³.

Niezależnie od problemów, które były wspólne dla województwa, w każdym z powiatów, były sprawy bardzo indywidualne, np. pomoc w programowaniu pracy nowych kierowników bibliotek powiatowych, miejskich i gminnych (po kilka rocznie), weryfikacja dokumentów organizacyjnych, pozyskanie środków na komputeryzację, podniesienie poborów, zwiększenie środków na działalność.

Podstawowym narzędziem pracy bibliotek były księgozbiory. To obligowało WBP do szczególnej troski o ich stan, liczebność, aktualność w zbiorach bibliotek całej sieci. Za główne działania w tej dziedzinie należy uznać prace związane z realizacją zakupu książek ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz systematyczną selekcję księgozbiorów. W każdym z tych lat MKiDN przeznaczał na zakup dla wszystkich placówek miliony złotych (w woj. lubelskim ok. 2 mln zł). Oznaczało to gigantyczną pracę dla zespołu wojewódzkiego związaną z przydziałem środków na każdą gminę (wyliczenie wskaźników, podział przyznanej kwoty, weryfikację wniosków, nadzór merytoryczny nad realizacją zadania w województwie). Dział Zakupu i Dystrybucji WBP wspierał realizację zadania poprzez swoją ofertę księgarską, która zapewniała nowości połowie bibliotek województwa.

Dla prawie połowy bibliotek pomocą WBP w doborze zbiorów była systematycznie prowadzona akcja sprzedaży – zakupu nowości wydawniczych²⁴. Oferta była bogata, obejmowała 5-6 tys. tytułów książek, dostarczanych na miejsce. W 2007 r. w trzech numerach „Dostrzegacza Bibliotecznego” zamieszczono wkładki z prezentacją nowości wydawniczych.

Wnikano też w zawartość zakupów poszczególnych bibliotek, ale były to działania sporadyczne. Dla przykładu, w 2007 r. analizowano zakup i wykorzystanie nowości książkowych w 3 placówkach²⁵. Kiedy powstały Dyskusyjne Kluby Książki, pomagano w zaopatrzeniu ich w nowości²⁶.

Wprowadzaniu nowości do bibliotek towarzyszyło drugie działanie, zupełnie przeciwstawne, tj. selekcjonowanie księgozbiorów. WBP zakładała gruntowne oczyszczanie księgozbiorów bibliotek publicznych z publikacji przestarzałych, zdezaktualizowanych, nieprzydatnych w danych środowiskach. Według oceny instruktorki odpowiedzialnej za kwestie gromadzenia i doskonalenia zbiorów 50-75% publikacji znajdujących w księgozbiorach było wydanych po 1990 r.²⁷ Znacząco do poprawy tego wskaźnika przyczyniali się instruktorzy WBP, uczestnicząc w 5-14 selekcjach grupowych i indywidualnych (na prośbę zainteresowanych GBP/MBP lub bibliotek powiatowych w ramach praktyk/szkleń dla GBP). Oni także, w ramach własnych prac szkoleniowych, organizowali je dla instruktorów (np. w 2003 r. – 5 warsztatów) albo sami praktykowali (np. w 2006 r. – 9 kompleksowych selekcji w 5 GBP/MBP i ich filiach)²⁸.

Z zagadnieniem zbiorów wiąże się sprawa ich opracowania. WBP, w ramach akcji zaopatrywania bibliotek w nowości, dostarczała kupującym także gotowe karty katalogowe lub umożliwiała kopiowanie opisów na dyskietki. Większość placówek

²³ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 1.

²⁴ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2006 r., s. 47.

²⁵ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 2.

²⁶ Tamże.

²⁷ Informacja J. Ben, instruktora WBP, z 16 IX 2011 r.

²⁸ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 2.

miała tradycyjne katalogi. Począwszy od lat 2002-2003 zaczęto wprowadzać zmiany w klasyfikacji UKD. WBP pomagała bibliotekom, organizując warsztaty na ten temat (dwukrotnie w 5 placówkach wiejskich). Także w „Dostrzegaczu Bibliotecznym” opublikowano artykuł, w którym przedstawiono metodykę i etapy prac aktualizujących symbole UKD²⁹.

Zadanie promocji bibliotek i czytelnictwa jest prowadzone poprzez pracę kulturalno-oświatową każdej placówki. WBP, wzorem poprzednich okresów, postawiła głównie na organizację dużych akcji o zasięgu ogólnowojewódzkim. Pod jedną wspólną winietką dawano bibliotekom i poszczególnym placówkom swobodę w doborze form realizacji założeń programowych. Nawet promowana literatura tworzyła szeroki wachlarz tytułowy. Wspólne były tylko, na poziomie powiatowym, formy eliminacji i literatura przedmiotu. Imprezę finałową przygotowywała WBP. W omawianych latach realizowano dwa konkursy/współzawodnictwa: w latach 2003-2004 współzawodnictwo na najaktywniejszą bibliotekę publiczną ph. „Biblioteka – Czytelnik – Środowisko” (zakończenie – styczeń 2005) oraz konkurs na upowszechnianie tematyki regionalnej „Pamięć przeszłości”, w latach 2006-2007. W tym ostatnim uczestniczyło 2/3 placówek bibliotecznych, zorganizowano 3 tys. form popularyzacji zagadnień związanych z regionem, w których brało udział 150 tys. osób. Najlepsi organizatorzy (20 bibliotek) i czytelnicy (30) zostali wyróżnieni nagrodami³⁰. O wiele mniejszy zasięg miały działania związane z Rokiem Hansa Christiana Andersena w 2005 r. W programie znalazły się dwa konkursy: czytelniczo-prasowy „H. Ch. Andersen” i literacki „Baśnie Andersena, kto czytał – niech sobie przypomni, a tym co nie czytali, gorąco polecam” (na wypowiedź pisemną – 162 prace), przy czym program „Roku” obejmował jeszcze wystawy objazdowe, prelekcje, inscenizacje³¹. Inną rocznicę, 100-lecie urodzin Józefa Czechowicza, przypomniano szerokiej publiczności konkursem prasowo-czytelniczym³².

Corocznie w WBP były przygotowywane 1-2 wystawy objazdowe, złożone z 8-10 plansz (stelaży), potem banerów, które następnie były eksponowane w bibliotekach dysponujących odpowiednimi warunkami lokalowymi. Wystawa „Lubelszczyzna w życiu i twórczości pisarzy polskich” (2 części) była eksponowana przez 3 lata (2003-2005) w 56 placówkach. Największym uznaniem cieszyła się wystawa (3 egzemplarze) „W krainie życia i twórczości H. Ch. Andersena”, którą tylko w dwóch pierwszych latach eksponowano w 75 bibliotekach (większość powiatów), a obejrzało 31 tys. osób³³. Były jeszcze inne wystawy, nie mniej popularne, poświęcone Lubelszczyźnie, dziejom bibliotek publicznych regionu, Unii Europejskiej.

Przez dwa lata (2002-2003) w związku z przygotowaniem wejścia Polski do Unii Europejskiej Dział Instrukcyjno-Metodyczny czynnie zaangażował się w organizację „Dni Unii” na Lubelszczyźnie. Były to zarówno prace w samym Lublinie, jak też na terenie Lubelszczyzny. W tym ostatnim brało udział po 5 bibliotek, które

²⁹ Tamże, s. 3.

³⁰ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 3.

³¹ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 4.

³² WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 4.

³³ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 5; Sprawozdanie z pracy [...] za 2006 r., s. 5.

WBP wspierała swoimi działaniami (wystawy, materiały metodyczne, konspekt lekcji bibliotecznej)³⁴.

Kiedy Ministerstwo Kultury ogłosiło ogólnopolski program „Patriotyzm jutra”, zachęcano biblioteki do uczestnictwa, a w ramach pomocy na szkoleniach wojewódzkich i powiatowych zwiększono liczbę zajęć z odpowiedniej literatury³⁵.

Z pozytywnym odzewem Biblioteki spotkała się inicjatywa MKiDN i Instytutu Książki powołania Dyskusyjnych Klubów Książki, które mają za zadanie animację czytelnictwa dobrej literatury. Pierwsze kluby powstały przy bibliotekach gminnych i miejskich. Pod patronatem WBP i specjalnego koordynatora, od 2006 r., kiedy powstało pierwszych 10 klubów, ich liczba w roku następnym wzrosła. Biblioteka wspomaga je organizacyjne, zaopatruje w książki, szkoli prowadzących kluby, organizuje spotkania autorskie³⁶.

Biblioteka patronowała też wszystkim akcjom i wydarzeniom kulturalnym i bibliotekarskim inicjowanym przez MKiDN, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, inne podmioty z kręgu kultury, a także biblioteki powiatowe i biblioteki gminne. Do tej grupy należały: „Tydzień Bibliotek”, jubileusze bibliotek i bibliotekarzy, „Dzień Bibliotekarza”, finały powiatowych i lokalnych konkursów, lokalne wydarzenia i imprezy, inauguracja działalności w nowym lokalu. Od WBP biblioteki oczekiwały czasem pomocy instrukcyjno-metodycznej, a często tylko obecności jej przedstawiciela.

Inaczej przedstawiał się udział WBP w przyznawaniu Nagrody im. Anny Platto; wówczas odbyły się edycje VIII-XIII. Do obowiązków Działu Instrukcyjno-Metodycznego należało przyjęcie zgłoszeń kandydatur od bibliotek powiatowych, weryfikacja dokonań zgłoszonych kandydatur i wskazanie laureatki. Biblioteka przygotowywała też imprezę finałową. Natomiast Nagrodę finansowano ze źródeł prywatnych.

Wzrastająca liczba publikacji o charakterze informacyjno-bibliograficznym, słownikowym, encyklopedycznym i poradnikowym oraz ekspansja Internetu powodowała, że zmniejszyło się zainteresowanie czytelników usługami informacyjno-bibliograficznymi. Biblioteki powoli odchodziły z funkcji podstawowego źródła informacji. Jednak WBP przez cały czas stara się nie tracić z pola widzenia tego zagadnienia. Co roku w 9-14 bibliotekach (w 2005 w 25 placówkach) prowadzone były rozpoznania dotyczące warsztatu połączone z oceną działalności informacyjnej. Interesowano się wdrażaniem prac związanych z bibliografiami powiatowymi (lokalnymi) i kartotekami regionalnymi³⁷.

Komputeryzacja do bibliotek publicznych Lubelszczyzny na dobre „wkroczyła” na początku XXI w., dzięki wsparciu ze strony Ministerstwa Nauki i Informatyzacji; w 2004 r. – jako rezultat realizacji programu „Ikonka”. Niewątpliwie już wcześniej kilkadziesiąt placówek, głównie w miastach, było skomputeryzowanych, bądź takową akcją rozpoczynało. Te lokalne inicjatywy były prowadzone poza sferą zainteresowania WBP. Dopiero wspomniana „Ikonka” – dzięki której lwia część małych bibliotek, głównie gminnych (188 bibliotek stopnia podstawowego),

³⁴ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2002 r., s. 3; Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 4.

³⁵ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 3.

³⁶ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2006 r., s. 6; Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 4.

³⁷ WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 5.

uzyskała zestawy komputerowe (3 komputery), spowodowała, że sprawy komputeryzacji weszły na trwałe do bibliotek, a tym samym do zakresu prac Biblioteki. Na koniec 2007 r. komputeryzacją było objętych 215 bibliotek (na 221) i 170 filii (45 %) ³⁸. Zakres udzielanej pomocy od początku był szeroki, obejmował wsparcie w opracowaniu planów komputeryzacji, instalację programów, tworzenie katalogów, wprowadzenie poszczególnych modułów bibliotecznych, konwersję baz na format MARC 21, tworzenie stron WWW, pozyskanie umiejętności pracy z Internetem, a od 2005 r. kierowano szkoleniem 468 bibliotekarzy na kursie BIBWEB. Większość tych prac wykonywano w zainteresowanych placówkach. Rocznie poświęcano na to 60-90 dni wyjazdowych.

Drugim ważnym instrumentem oddziaływania na bibliotekarzy, oprócz wyjazdów do placówek, było sporo działań związanych z doskonaleniem zawodowym. Obejmowało głównie bibliotekarzy z bibliotek powiatowych i miejskich, ale niektóre szkolenia tematyczne prowadzono także z udziałem bibliotekarzy całej sieci. Rocznie organizowano 10-12 spotkań szkoleniowych. Zasadą było, że grupy kierownicze (dyrektorzy, instruktorzy) szkoliły się co najmniej dwa razy w roku, a pozostałe grupy miały po jednym spotkaniu. Problematyka szkoleń była zróżnicowana w odniesieniu do poszczególnych grup bibliotekarzy, aczkolwiek dużo tematów, zwłaszcza z bieżących zagadnień i spraw bibliotekarstwa, było prezentowanych dla wszystkich. Dotyczyło to szczególnie: podsumowania dokonań z poprzedniego roku i założeń na bieżący rok, spraw programów prac kulturalno-oświatowych, wojewódzkich akcji czytelniczych, literatury, wykorzystania pieniędzy MKiDN na zakup zbiorów. Natomiast różnicowała je problematyka szczegółowa, która była kierowana jedynie do określonych grup; dla dyrektorów i instruktorów przewidywano: przepisy prawne, strategia rozwoju kultury, praca biblioteki powiatowej na rzecz sieci bibliotecznej, zarządzanie siecią. Dla tej grupy corocznie organizowano jedno wyjazdowe szkolenie turystyczno-zawodowe, przeważnie w jednej z bibliotek powiatowych (i wybranych placówkach) na terenie województwa, rzadziej innych województw. W szkoleniach dla bibliotekarek dziecięcych dominowały różne aspekty znajomości literatury dla dzieci i młodzieży czytelników, informacje o współczesnej literaturze dziecięco-młodzieżowej, regionalizm, prezentacje form pracy z dziećmi. Dla osób zajmujących się gromadzeniem i opracowaniem zbiorów przewidziano spotkania autorskie, prezentacje form pracy z czytelnikiem, ocenę realizacji pieniędzy z dotacji MKiDN na zakup zbiorów ³⁹. Na trwałe do praktyki doskonalenia zawodowego weszły warsztaty. Tą formą zdobywania doświadczenia zawodowego objęto przede wszystkim bibliotekarki pracujące z dziećmi i instruktorów, w mniejszym stopniu inne grupy zawodowe. Prowadzono je kilka razy w roku, w zależności od tematu i możliwości realizacyjnych. Były 1-3-dniowe spotkania, z dwoma-trzema tematami w ciągu roku, dla kilku grup bibliotekarzy, często realizowanych w bibliotekach terenowych. Zajęcia starano się powierzać specjalistom z danej dziedziny. Na przykład warsztaty poświęcone pracy z dziećmi w latach 2002-2003 prowadzili pracownicy

³⁸ WBP, Dział Instrukcyjno-Methodyczny, *Raport o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych województwa lubelskiego*, [Lublin 2008], s. 5-9.

³⁹ AWPB, sygn. 371/8-71-61, Szkolenie dyrektorów i instruktorów 2002-2004; sygn. 408/16-71-83, Szkolenie dyrektorów i instruktorów 2005-2007; sygn. 371/7-71-60, Szkolenie bibliotekarzy pracujących z dziećmi 2002-2004; sygn. 408/25-71-87, Szkolenie bibliotekarzy pracujących z dziećmi 2005-2007; sygn. 408/17-71-81, Szkolenie pracowników gromadzenia i opracowania 2003-2006.

Polskiego Towarzystwa Pedagogów i Animatorów KLANZA, w 2007 r. – literackie, 2 zagadnienia, 3 spotkania). Sporadycznie warsztaty organizowano dla instruktorów, z takimi tematami, jak selekcja zbiorów czy stan czytelnictwa. Jedne warsztaty poświęcono służbie informacyjno-bibliograficznej i tworzeniu bibliografii regionalnej. Łącznie na prace szkoleniowe przeznaczano 26-32 dni⁴⁰.

Intensywny rozwój komputeryzacji w bibliotekach terenowych spowodował konieczność doskonalenia umiejętności pracy z tym medium. W związku z tym, począwszy od 2004 r. liczba szkoleń (warsztatów) znacząco zwiększyła się (o 10-15 spotkań). Starano się organizować je w małych kilkusobowych grupach, najczęściej w placówkach terenowych, gminnych lub małomiejskich. Tematyka spotkań zaczęła różnicować się. Każdy rok był poświęcony na poznanie jednego zagadnienia, np. w 2004 r. – wykorzystania Internetu w bibliotekach w 2005 r. – tworzenie i obsługa baz MAK i szkolenie BIBWEB, w 2007 r. – podstawy obsługi komputera, możliwości programu MAK i tworzenie bazy katalogowej).

Brak niektórych bibliotek powiatowych powodował, że WBP musiała zastępczo prowadzić w tych powiatach szkolenia dla bibliotek wiejskich. Prawie corocznie prowadzono je (po 2-4) dla pracowników bibliotek z powiatu włodawskiego i sporadycznie dla pozostałych powiatów.

Mała rotacja kadry bibliotekarskiej zmniejszyła do minimum praktyki wstępne i doskonalące do 2-3 osób rocznie. Organizowano je dla dyrektorów, instruktorów i pracowników oddziałów dziecięcych z miast.

Niezależnie od doskonalenia wojewódzkiego pracownicy czynnie uczestniczyli w szkoleniach organizowanych przez biblioteki powiatowe. Wyjeżdżali tam jako konsultanci, wykładowcy, hospitujący, prowadzący ćwiczenia. Najczęściej ich wystąpienia dotyczyły czytelnictwa, promocji nowości wydawniczych, wniosków z analiz statystycznych dotyczących działalności. Niektóre biblioteki powiatowe nie zapomniały o takich obowiązkach, jak tworzenie powiatowych bibliografii, zapraszając na szkolenia przedstawicieli WBP – specjalistów w zakresie bibliografii (m.in. z tematami: metodyka tworzenia bibliografii powiatowych i lokalnych, wykorzystania ich w działalności informacyjnej, adaptacja formatu MARC 21 dla potrzeb bibliografii powiatowych), czy też gromadząc materiały regionalne (przedstawiciel WBP: opracowania dokumentów życia społecznego). Corocznie na realizację wyjazdów w sprawach szkoleniowych poświęcano 40-50 dni⁴¹.

Jedną z form nadzoru merytorycznego nad bibliotekami były analizy statystyczne. Pozwalały one na bieżąco śledzić i analizować zjawiska czytelnicze, wskazywać trendy, a nawet badać przyczyny. Podstawową drogą do realizacji tego były coroczne analizy statystyczne i sprawozdania opisowe dotyczące stanu i dzia-

⁴⁰ *Informacja o organizacji i działalności sieci bibliotek publicznych województwa lubelskiego w 2007 r.*, Lublin 2008. W 2007 r. było 14 szkoleń ogólnotematycznych i 12 szkoleń z automatyzacji procesów bibliotecznych.

⁴¹ WBP, Dział Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, Sprawozdanie z pracy [...] za 2004 r., s. 3; Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 4; Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 4; Dział Zbiorów Specjalnych, Sprawozdanie z pracy Działu Zbiorów Specjalnych za 2003, s. 15; Sprawozdanie z pracy Działu Zbiorów Specjalnych za 2005, s. 19; Dział Instrukcyjno-Methodyczny; Sprawozdanie z pracy [...] za 2002 r., s. 6; Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 6-7; Sprawozdanie z pracy [...] za 2004 r., s. 6-7; Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 7-8; Sprawozdanie z pracy [...] za 2006 r., s. 7-8; Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 5-6.

łałości bibliotek, przygotowywane na podstawie wytycznych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Był to opis stanu i zmian, jakie zaszły w ciągu roku w kilku podstawowych kwestiach, poparty szczegółowymi zestawieniami źródłowymi w układzie powiatowo-gminnym. WBP, aby móc wcześniej reagować na negatywne zjawiska czytelnicze, wprowadziła dodatkowo półroczną sprawozdawczość, która umożliwia obserwację niektórych zjawisk bibliotecznych na bieżąco. Ponadto w sprawozdaniach półrocznych są zbierane dodatkowe informacje, pomijane w rocznych. Zebrane dane, zarówno roczne, jak i półroczne umożliwiają przygotowanie analiz i diagnoz określonych grup bibliotek (np. w 2003 r. działalność 23 placówek dziecięcych) oraz dostarczają informacji do opracowań problemowych, zapotrzebowanych przez władze kulturalne czy sejmik samorządowy. Ponadto, raz-dwa razy w roku badano określone zagadnienia, ważne z punktu widzenia społecznej funkcji bibliotek publicznych. W 2003 r. na prośbę Ministerstwa Kultury rozeznano sprawę zaopatrzenia bibliotek w „książkę mówioną” i jej wykorzystania, w 2005 r. – oceniano stan organizacyjny i pracę MBP, a w 2007 r. – pracę 15 oddziałów dziecięcych⁴².

Co pewien czas prowadzono bardziej wnikliwe rozpoznania pewnych kwestii. I tak w latach 2004-2005 analizowano problem czytelnictwa w 5 gminach, w których w ostatnim czasie zlikwidowano wszystkie filie GBP⁴³. W związku z wprowadzeniem pewnych nowinek organizacyjnych w sieci filii bibliotecznych, takich jak Centra Komunikacji Społecznej i agencje pocztowe, oceniono ich skutki dla czytelnictwa. Na zlecenie MKiDN rozpoznano zaopatrzenie w „książkę mówioną” na terenie województwa⁴⁴.

Powyższy przegląd problemów i spraw, którymi zajmowano się w ramach nadzoru merytorycznego i pomocy instrukcyjno-metodycznej, dowodzi, że obowiązki wobec bibliotek terenowych wypełniano dobrze, kontynuując dawne doświadczenia, ale też wprowadzając nowe zagadnienia i nowe treści.

Zarządzanie zbiorami. Druki zwarte

Biblioteka w świadomości społecznej kojarzy się przede wszystkim ze zbiorami, głównie książek. Taki wizerunek Książnicy utrwalił się też mieszkańcom Lublina. Do końca XX w. Biblioteka zgromadziła prawie 210 tys. wol., co sytuuje ją wśród największych bibliotek publicznych w kraju. Zachowała humanistyczno-społeczny profil zbiorów od początku swego istnienia. Korekty, jakie wprowadzono w przeszłości, akcentowały potrzebę zapewnienia pełnej reprezentacji tematyki regionalnej, szerszego otwarcia się na kierunki i dyscypliny naukowe reprezentowane przez uniwersytety miejscowe oraz potrzeby wynikające ze zmieniających się warunków społeczno-kulturalnych.

Gromadzenie zbiorów stanowiło domenę, początkowo Działu Gromadzenia i Opracowania, a od 2005 r. trzyosobowego Działu Gromadzenia Zbiorów. Organizacja zakupu nie uległa zmianie, publikacje do kupna w dalszym ciągu typował zespół lektorów dziedzicznych. Oni też decydowali o kwalifikowaniu darów. Scalenie zamówienia i jego realizacja należała do pracowników pierwszego, a potem

⁴² WBP, Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 5; Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 6; Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 4.

⁴³ „Dostrzegacz Biblioteczny” 2004, nr 4, s. 18-21; „Dostrzegacz Biblioteczny” 2005, nr 3, s. 17-24.

⁴⁴ WBP, Sprawozdanie z pracy [...] za 2003 r., s. 33; Dział Instrukcyjno-Metodyczny, Sprawozdanie z pracy [...] za 2005 r., s. 6.

drugiego Działu. Do ich obowiązków należało też scalenie zamówień na aukcje antykwaryczne, uzgodnienia cenowe i ilościowe z dyrekcją. Dary po przyjęciu przez pracowników Działu przechodziły procedurę taką samą, jak przy zakupach.

Zakup, podstawowa forma kształtowania zbiorów, był prowadzony dwoma ścieżkami, poprzez Dział Zakupu i Dystrybucji WBP, około połowy publikacji, a pozostałą część poprzez bezpośrednie transakcje z księgarniami, antykwariatami, dystrybutorami zewnętrznymi w innych województwach i od osób prywatnych. Stałe kontakty handlowe utrzymywano z 16 dostawcami. Wielkość zakupów zależała od środków przeznaczanych na ten cel. Przez pierwsze dwa lata zakup był finansowany z budżetu Biblioteki. Zmieniło się to od końca 2003 r. (a właściwie od 2004 r., kiedy nastąpiła realizacja) po uruchomieniu programów pomocowych Ministerstwa Kultury (później nazwanych programami operacyjnymi, przyznawane począwszy od 2003 r.)⁴⁵. Ich wprowadzenie znacznie poprawiło możliwości powiększania zbiorów. Sumy przyznawane Książnicy wynosiły od 38 653 zł w 2003 r. (faktycznie w 2004 r.) do 92 466 zł w 2007 r. Jednak rytmiczność realizacji zakupów, prowadzonych w czasie funkcjonowania programów Ministerstwa Kultury, była uzależniona od uruchomienia środków przez dysponenta, a ten przekazywał pieniądze z reguły w ostatnich dwóch miesiącach roku. Z zakupu antykwarycznego i aukcyjnego pochodziła niewielka część nabytków, od 50 do 100 wol., wyjątkowo w r. 2002 – 24 wol. Wpływy ze źródeł prywatnych były jeszcze mniejsze i wynosiły do 20-25 wol. Łącznie w ciągu 6-letniego okresu z zakupu do zbiorów włączono 25 076 wol.⁴⁶

Drugim źródłem powiększania zbiorów książkowych Biblioteki były dary, pozyskiwane głównie od autorów, wydawców (najczęściej z terenu Lubelszczyzny) i najwięcej od osób prywatnych (często po zmarłej rodzinie). Niewielką część pozyskiwano z darów od dużych wydawnictw (np. „słowo/obraz terytoria” J. Palikota) i Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Publikacje nie odpowiadające profilowi WBP były oferowane innym, mniejszym bibliotekom. Rocznie tą drogą pozyskiwano 1300-1600 wol., a w ciągu 6 lat – 8820 wol.

Prawie corocznie biblioteki naukowe kraju oferowały do „zagospodarowania” zbędne publikacje w ramach wymiany międzybibliotecznej⁴⁷. Książnica korzystała z tego źródła, wybierając publikacje odpowiadające jej profilowi. Rocznie z wymiany pochodziło od 9 do 185 wol., a łącznie we wspomnianych latach – 521 wol.

Najmniejsze ilości we wpływach stanowił egzemplarz obowiązkowy. Biblioteka pozyskała z publikacji wydanych w innych województwach 283 wol., średnio 50-60 wol. rocznie. Ilustracją źródeł wpływu książek do zbiorów Biblioteki są dane poniższej tabeli:

⁴⁵ Sprawozdanie merytoryczne z realizacji zadania „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek samorządowych województwa lubelskiego” ze środków Ministerstwa Kultury 2003 r. Pieniądze przyznawano corocznie.

⁴⁶ AWBP, Sprawozdania z działalności merytorycznej WBP z lat 2002-2007; Sprawozdania z Działu Gromadzenia z lat 2005-2007.

⁴⁷ Najwięcej darów pochodziło z bibliotek: KUL, UW i Publicznej m. st. Warszawy. Zob. AWBP, Sprawozdanie ... z działalności ... za 2005 r., s. 21.

Tab. 3. Wpływ książek do zbiorów Biblioteki w latach 2002-2007

Rok	2002	2005	2007
Zakup	3621	5172	4428
Dary	1371	1508	1308
Wymiana	0	185	9
Egzemplarz obow.	54	53	36
Razem	5046	6918	5781

Łącznie w okresie 2002-2007 do zbiorów WBP włączono 34 706 wol. Poza tym do zasobu bibliotecznego włączono jeszcze kilkaset broszur. Tylko w okresie 2005-2007 przybyło 508 jedn. Odliczając ubytki, zbiory Biblioteki na 31 XII 2007 r. liczyły 240 257 wol.⁴⁸

Zarządzanie zbiorami. Czasopisma

W gromadzeniu czasopism kontynuowano wieloletnią sprawdzoną praktykę; najbardziej ogólnie ujmując było to uzupełnienie istniejących ciągów czasopism, z niewielkimi korektami, wynikającymi z pojawiania się nowych tytułów i ewentualnej rezygnacji z mniej wykorzystywanych. Starano się, aby w corocznym wpływie 45 % stanowiły wydawnictwa naukowe służące zaspokojeniu potrzeb czytelniczych studentów i pracowników naukowych, a pozostałą część – czasopisma popularnonaukowe i o treści ogólnej⁴⁹.

Podstawowym źródłem nabycia była prenumerata (w „Ruch-u” i u wydawców) z której pochodziło 85 % bieżącego wpływu. Pozostałą część stanowiły dary od stałych darczyńców instytucjonalnych. W latach 2002-2007 było to łącznie 310-318 tytułów.

Drugie źródło wpływu stanowił egzemplarz obowiązkowy gromadzony z terenu województwa lubelskiego. WBP, jako biblioteka regionalna, gromadziła wszelkie gazetki i czasopisma wydawców nieprofesjonalnych: parafii, jednostek samorządu terytorialnego, domów kultury, bibliotek, towarzystw regionalnych. Do końca 2001 r. w posiadaniu WBP było 710 tytułów. W następnych 6 latach przybyło dalszych 107 tytułów. Tak więc na 31 XII 2007 było 817 tytułów w 899 wol.⁵⁰

Dbałość o bieżący zakup powodował, że niewiele już tytułów z regionu i ogólnopolskich zostało pominiętych, występowały natomiast braki pojedynczych numerów i roczników. Opisane czasopisma najczęściej pozyskiwano drogą darów. Rocznie przybywało w ten sposób kilka-kilkanaście tytułów, niejednokrotnie bardzo cennych i zasobnych. Chętnie widziano też pojedyncze numery, zwłaszcza najstarszych czasopism. I tak w r. 2002 pozyskano tą drogą 80 jedn.⁵¹

Podobnie jak w poprzednich okresach, uzupełniano posiadany zasób o piśmiennictwo wydane w latach wcześniejszych. Kupowano zarówno całe roczniki, jak również pojedyncze numery; najczęściej były to jednak całe woluminy. Niejednokrotnie zdarzało się, że single pozwalały skompletować cały tytuł. Rocznie z darów i zakupów, w tym także w antykwariatach i na aukcjach, pochodziło kilka-kilkanaście tytułów.

⁴⁸ AWBP, Sprawozdanie GUS za 2007 r.

⁴⁹ WBP, Dział Wydawnictw Ciągłych, Sprawozdanie z prac Działu [...] w roku 2002, s. 1.

⁵⁰ WBP, Inwentarz wydawnictw ciągłych WBP.

⁵¹ WBP, Dział Wydawnictw Ciągłych, Zestawienie zinwentaryzowanych zbiorów piśmienniczych za rok 2002.

Na przykład w 2005 r. było to tylko 5 wol., najstarszy tom „Muzeum Domowe” z r. 1839, pozostałe z okresu II RP, w 2007 r. – 16 tytułów, w tym „Athenaeum” (1850), „Bluszcz” (1908), „Die Burg” (1940-1943), „Bellonę” (1944). W 2002 r. zakupiono od osoby prywatnej cenne wydawnictwa ciągle z okresu Powstania Styczniowego. Należy podkreślić, że niektóre nabytki pochodziły z darów osób prywatnych. Najcenniejsze to w 2006 r. – 1210 egz. czasopism bezdebitowych (97 tytułów – uzupełnienia, 23 – nowe tytuły, 103 – dublety) oraz 23 roczników „Łowcy Polskiego”.

Jako nowe przybytki do ksiąg inwentarzowych zostało wpisanych także 145 tytułów (tj. ok. 600 wol.) z tzw. przeinwentaryzowania zbiorów druków zwartych⁵². Ten proceder wynika z obecnie obowiązujących zasad porządkowania zbiorów bibliotecznych.

Biorąc pod uwagę wszystkie rodzaje zbiorów czasopiśmienniczych, w latach 2002-2007 ich liczba wzrosła o 4599 wol. i na 31 XII 2007 r. wynosiła 39 750 wol.⁵³

Zbiory specjalne

Kontynuowano chlubne tradycje dotychczasowej polityki gromadzenia, tj. powiększania zasobu dotychczas posiadanych rodzajów zbiorów specjalnych. Starania dotyczyły wzbogacenia przede wszystkim zbioru regionalnego. Zwracano uwagę głównie na pozyskanie starych druków, rękopisów, kartografii i grafiki. Poszukiwania prowadzono poprzez Internet, udział w aukcjach antykwarycznych, osobiste kontakty biblioteczne, częste wizyty w antykwariatach. Chętnie przyjmowano oferty od prywatnych dostawców.

Zbiory specjalne poniosły też straty wynikające z nieprawnych decyzji władz administracyjnych w latach 50. XX w. Biblioteka, decyzją Sądu Okręgowego z 2000 r. zwróciła rodzinie Zamoyskich ich zbiory przyznane niegdyś Książnicy. Przekazano ze zbiorów specjalnych: 4307 poz. starych druków, 7 rękopisów i 24 poz. kartografii⁵⁴.

Rękopisy

Biblioteka dysponuje bogatym zestawem rękopisów gromadzonych przez Hieronima Łopacińskiego i pracowników Biblioteki w ciągu całego stulecia działalności. W ostatnich sześciu latach przybyło 67 jednostek, prawie wyłącznie dotyczących województwa lubelskiego. Wszystkie rękopisy, za wyjątkiem jednego, pochodziły z zakupu. Do najcenniejszych obiektów włączonych do zbiorów należały: S. Młynarczyka *Wychowańcy i wychowankowie Seminarium Duchownego łacińskiej Diecezji Chełmskiej w Krasnymstawie*, petycja mieszkańców Markuszowa

⁵² Druki te, według wcześniej obowiązujących zasad, były zaliczane do książek lub były wpisane jako czasopismo, co umożliwiały przepisy katalogowania. W takim przypadku dany druk winien być skreślony z inwentarza książek i wpisany ponownie do inwentarza czasopism i wydawnictw seryjnych.

⁵³ AWBP, Sprawozdanie GUS za 2007 r.

⁵⁴ WBP, Dział Zbiorów Specjalnych. Teczka: Protokoły ubytków księgozbioru klemensowskiego. Więcej na temat księgozbioru klemensowskiego zob. C. Nieścior, *Księgozbiór Klemensowski w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 4, 1959, nr 1-2, s. 6-8; Z. Bieleń, *Od WiMBP do WiMBP, czyli dzieje Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1955-2001. Cz. 1. Lata 1955-1975*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 51, 2008, s. 34-35.

do Naczelnika Państwa J. Piłsudskiego o przywrócenie do pracy nauczyciela Stanisława Piątkowskiego, wykazy więźniów z obozu przejściowego w Lublinie przy ul. Krochmalnej, którym udzielała pomocy Rada Główna Opiekuńcza z 1944 r., materiały Izby Rzemieślniczej w Lublinie dotyczące kilku cechów na terenie Lubelszczyzny, materiały dotyczące lubelskich rodzin Koporskich, Kokosińskich, Kempnych i rękopisy H. Wiercieńskiego, biogramy kilkuset absolwentów Liceum Staszica z lat 1890-1954. Z nielicznych rękopisów dotyczących innych regionów warto wymienić: dokumenty rodziny Wielopolskich z XVIII w., Instrukcja Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji dla Konstantego Świdzińskiego w związku z nominacją na marszałka sejmiku pow. opoczyńskiego z 10 III 1826 r. podpisana przez K. Koźmiana. Stan ilościowy (łącznie z pracami magisterskimi niepublikowanymi) na 31 XII 2007 r. wynosił 2838 jedn.⁵⁵

Stare druki

Duży dotychczasowy zbiór starodruków został wzbogacony o dalszych 53 jedn. inw. Najlepsze, jeśli chodzi o nabytki, były lata 2005-2006, w których Biblioteka nabyła 35 tytułów, w tym J. Wujka *Nowy Testament Pana Naszego Jezusa*, Kraków 1617, C. Hartknocha *De republica polonica ...*, Jena 1687, *Ustawa Rządowa ...* Warszawa [1791], klocek zawierający kilka druków lubelskich, m.in. B. Czajkowskiego *Kazanie o prawdziwej miłości Ojczyzny*, Lublin po 8 V 1789, J. Męcińskiego *Kazanie o potrzebie krajowego wojska*, Lublin 1790 i *Kazanie na pogrzebie ... Józefa Skarbka Kielczewskiego*, Lublin po 17 VII 1787. Wśród nabytków są dwa druki lubelskie nieznanne Irenie Strelnikowej: B. Czajkowskiego *Kazanie na powitanie nayiaśniejszego Trybunału Koronnego* oraz nierozszyfrowanego autora *Nabożeństwo za dusze ...* Lublin 1790. Z tego samego „obfitego” okresu pochodzą także dwa elzewiry. Wszystkie nabytki, poza jednym, pochodzą z zakupu. Łącznie na koniec 2007 r. zbiór starodruczny liczył 11 809 jedn.⁵⁶

Pocztówki

Jest to stosunkowo młody zespół, gromadzony od lat osiemdziesiątych. W najnowszych nabytkach dominują pocztówki historyczne, głównie z początków XX w. Powtarzają się te same miasta: Lublin, Chełm, Kazimierz, Puławy, Hrubieszów, Zamość, rzadziej inne miejscowości. Nie rezygnuje się z powiększania kolekcji współczesnych. Trudności z ich gromadzeniem wiążą się z faktem, że począwszy od lat 90. XX w. nastąpił gwałtowny ich przyrost; w zasadzie ma je większość miast i gmin. Nie ma informacji o ich wydawaniu, najczęściej pozyskuje się je drogą darów. Powiększono zestaw pocztówek z tematami malarskimi i ilustracjami utworów literackich. Począwszy od 2005 r. rozpoczęto gromadzenie widokówek z elementami kartograficznymi (fragmenty map, plany miast, widoki historyczne), kontynuowano zbieranie kartek świątecznych i okolicznościowych. W 2002 r. otrzymano w darze duży zestaw reprintów najstarszych widokówek z XIX i XX w. wydanych przez jedną z firm lubelskich. Uzupełniano braki w kolekcji pocztówek historycznych Lublina. W sumie zbiory powiększyły się o 2189 szt. (1754 jedn. inw.), a połowa pochodziła z darów.

Mikrofilmy

Ochrona własnego zasobu starych druków, rękopisów, gazet i czasopism oraz uzupełnienie posiadanych dokumentów i materiałów o kopie zbiorów znaj-

⁵⁵ AWBP, GUS za 2007 r.

⁵⁶ AWBP, Sprawozdanie merytoryczne ... za rok 2007, s. 2.

dujących się w innych bibliotekach stanowiła w dalszym ciągu wykładnię decyzji o kontynuowaniu akcji mikrofilmowania. Prowadzono ją dwoma drogami: poprzez działalność własną Pracowni Fotograficznej oraz zamawianie usług w innych bibliotekach naukowych. Pierwszy sposób umożliwiał kopiowanie własnych zbiorów i wybranych obiektów z innych instytucji. We własnej pracowni kopiowano głównie ciągi czasopism krajowych najczęściej wykorzystywanych (np. „Kłosy”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Wiadomości Literackie”), niez mikrofilmowane czasopisma regionalne oraz druki lubelskie i zamojskie. W bibliotekach naukowych (BUW, BJ, „Ossolineum”) zamówiono rękopisy dotyczące Lubelszczyzny m.in. Powstania Styczniowego: J. Lipskiego *Pamiętniki powstańca styczniowego*, *Papiery pułownika Józefa Władysława Ruckiego*, M. Kobyłańskiego *Ostatnia wyprawa wołyńska*, dwa roczniki „Chwili” (1863 i 1864), akta sądowe z województwa lubelskiego z XVII i XVIII w. Na CD ROM-ie zakupiono *Topograficzną Kartę Królestwa Polskiego*. W latach 2002-2007 liczba mikrofilmów powiększyła się o 1036 jedn. inw. i liczyła na 31 XII 2007 r. – 3614 jedn.

Fotografie

Biblioteka, dzięki własnej Pracowni Fotograficznej i zatrudnianiu fotografa, systematycznie powiększała swoje zbiory fotograficzne. Największy zbiór własnych fotografii powstał w wyniku dokumentowania własnej działalności środowiskowej. Z innych tematów to prefotografowano zdjęcia rodzinne Łopacińskich, uzyskując dokumentację do biografii patrona Biblioteki. Duży udział w powiększaniu zasobu miały też biblioteki samorządowe, które przekazały WBP fotografie obiektów bibliotecznych, jak również materiały z imprez kulturalno-oświatowych. Dzięki współpracy z oddziałem lubelskim Polskiego Towarzystwa Fotograficznego WBP otrzymała fotogramy stanowiące pokłosie jego konkursów (np. w 2007 r. „Lublin, Lublinianie, Lubelszczyzna”). W 2005 r. dokonano zakupu 71 albumów z dokumentacją fotograficzną wydarzeń w Lublinie z lat 1973-2004, autorstwa Romana Krawczyńskiego. Z zakupu pochodziła dziesiąta część fotografii (ponad 200 szt., nie licząc albumów). Z ciekawszych zakupów pochodzą: albumy (2) *Zbiory fotografii z Lubelskiego, Sandomierskiego i Opatowskiego z lat 1935-1939*, 22 fotografie epitafiów z katedry lubelskiej, 8 fotografii „Lublin : kościół i klasztor oo. Dominikanów” z 1925 r., odsłonięcie pomnika Staszica w Hrubieszowie w 1923 r. Fotografie w zbiorach WBP powiększyły się o 718 jedn. inw. (1902 fotografii) i na koniec 2007 r. ich liczba wynosiła 13 698 jedn.

Grafika

Jest jedną z najszybciej powiększających się grup zbiorów specjalnych. W jej skład wchodziły wykonywane różnymi technikami: rysunki, grafika, plakaty, ekslibrisy. W założeniu gromadzi się prace i obiekty autorów lubelskich i terenu województwa lubelskiego, ale w przypadku oferty wybitnego dzieła z innych terenów wspomniane zastrzeżenie nie obowiązuje. Najszybciej powiększa się grupa ekslibrisów, z uwagi na stosunkowo liczną grupę artystów zajmujących się projektowaniem tej formy twórczości. Największe ilości ekslibrisów zakupiono od artystów: Zbigniewa Józwicka, Alfreda Gaudy, Zbigniewa Strzałkowskiego, Tadeusza Budynkiewicza. Bardzo udane były też nabytki serii grafik *Madonny Z. Józwicka*, składającej się z 30 obiektów, 12 rysunków piórkiem o tematyce lubelskiej Kazimierza Drzewińskiego, 23 rysunków reprezentujących przegląd twórczości Krystyny Główniak. Ze starszych nabytków warto odnotować 3 miedzioryty z XVII w. J. E. Dahlberga, tekę *Wojna* Artura Grottgera i rycinę Aleksandra Gierymskiego – fragment dzielnicy żydowskiej w Lublinie nad rzeką Czechówką. Zbiory grafiki powiększyły się

o 1434 jedn. inw. (1841 szt.). Na koniec 2007 r. grafika liczyła 21 553 jedn. inw. Dokumenty życia społecznego

Stanowią najszybciej rozwijający się dział zbiorów specjalnych. Większość ich pochodziła z darów, a tylko nieliczne pozyskiwano z zakupu lub egzemplarza obowiązkowego. Gros ich otrzymywano z Lublina, z różnych urzędów, instytucji, partii i organizacji, wydanych z okazji określonych wydarzeń, uroczystości, stanowiących informację o bieżącej działalności. Większość dokumentów dotyczyła spraw bieżących, ale pozyskiwano też dotyczące minionych czasów i wydarzeń. Najbardziej obfite były lata, kiedy odbywały się wybory do sejmu i senatu oraz wybory samorządowe. Do najciekawszych nabytków należą: dokumenty z okresu powstania styczniowego, ulotka rękopiśmienna Grupy Lubelskiej Związku Młodzieży Socjalistycznej, Lublin, październik 1905 r., statut Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy polskich z 1909 r., plakat Satirische Europa Kart – Weltkrieg z 1914 r., odezwa J. Piłsudskiego z sierpnia 1915 r., druk PPS z 1917 r., odezwa Komitetu Lubelskiego SDKPiL z września 1918 r., orędzie prezydenta Ignacego Mościckiego o zgonie J. Piłsudskiego, zarządzenie Szefa Dystryktu Lubelskiego Zörnera o ograniczeniu miejsc pobytu w Lublinie oraz jego obwieszczenie o zaciemnianiu Lublina, program prac PKWN, litograficzny plakat do wystawy Zinwija Tołkaczewa „Majdanek” z 1944 r., list Jana Pawła II do Zygmunta Wierchowiaka. Łącznie przybyło do zbiorów 32 658 dokumentów. Na 31 XII 2007 r. było 86 772 jedn. inw.

Opracowanie zbiorów

Zgodnie z obowiązującą procedurą wszystkie nowości zostały zainwentaryzowane w tradycyjnych księgach inwentarzowych (zbiory specjalne i czasopisma) i w inwentarzu komputerowym (książki - na koniec każdego roku). Opracowanie prowadzone było dwutorowo, część systemem tradycyjnym, część przy pomocy procedur komputerowych w systemie VTLS/VIRTUA. Od 2002 r. zaczął działać NUKAT, do którego współtworzenia przyłączyła się WBP i z którego, na zasadzie wzajemności, Biblioteka mogła korzystać. Najpierw cały wysiłek był skierowany na bieżące opracowywanie nowości i dopiero pod koniec 2003 r. rozpoczęto pierwsze prace związane z retrokonwersją katalogów. Od następnego roku prowadzono je ze wzmoczoną siłą i to równocześnie w odniesieniu do kilku kolekcji, tj. zbiorów w magazynie głównym, Czytelni Naukowej i Wypożyczalni Podręczników⁵⁷. Do 2008 r. WBP miała w głównej bazie danych 82 301 rekordów bibliograficznych, 103 787 rekordów opisu egzemplarza, 126 189 rekordów wzorcowych i 2174 rekordy zasobu czasopism⁵⁸. Jeśli chodzi o retrokonwersję, to do początku 2008 r. opracowano zbiory Wypożyczalni i Czytelni Naukowej oraz zbiory z magazynu głównego, idąc wstecz, druki do 1987 r. Podstawową część zasobu baz danych stanowiły książki, ale także i czasopisma systematycznie powiększały swój udział. Na koniec 2007 r. znajdowało się w katalogu komputerowym 1981 tytułów czasopism z pełnymi zasobami. W odniesieniu do czasopism, które nie miały swoich rekordów, to na istniejących kartach katalogowych uzupełniano i dopisywano dane dotyczące nowości. Poza wspomnianymi pracami katalogowymi, na rzecz bibliotek samorządowych opracowano w systemie MAK 14 000 tytułów książek (360 tys. kart katalogowych).

Prawie wszystkie nowości zbiorów specjalnych opracowywano w tradycyjnej formie, nie licząc prób zapoczątkowania opracowania komputerowego (w 2004

⁵⁷ A. Sułek, *Historia Działu Opracowania Zbiorów*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 50, 2007, s. 30-31.

⁵⁸ M. Rydz, dz. cyt., s. 15.

r. próbne opisy dżs-ów). Pozostawanie przy kartotekowej formie katalogów wymagało ciągłego ich uzupełniania o nowości⁵⁹. Tylko do katalogu i indeksów dżs-ów wypisano 34 000 nowych kart, nie licząc innych prac przy tym katalogu (przekładki, selekcje, porządkowanie, karty rozdzielcze). Z nowych elementów warto odnotować: sporządzono katalog starych druków nieznanymi Estreicherowi, w związku z 100. rocznicą śmierci H. Łopacińskiego (i przygotowywaną wystawą) dokonano ponownego przebadania dawnych i nowych rękopiśmiennych materiałów biograficznych i dorobku naukowego.

Zbiory, zarówno specjalne, niektóre liczące nawet kilkaset lat, jak również dokumenty obecnie wytworzone, wymagają stałej pieczy. Przed 2007 r. można było ją zapewnić tylko niewielkiej części, bo nie pozwalały na to warunki lokalowe. Najbardziej uciążliwe było ścieśnienie zbiorów, przekraczające wszelkie zasady i standardy. W tej sytuacji starano się o zapewnienie niepogarszanie stanu zachowania całego zasobu⁶⁰. Co pewien czas oceniano sytuację, biorąc pod uwagę istniejące utrudnienia i zagrożenia. W 2003 r. dokonano ekspertyzy stanu zachowania czasopism lubelskich z lat 1830-1990⁶¹. W roku następnym na zlecenie Biblioteki Narodowej poddano badaniu stan zakwaszenia 13 druków zwartych wydanych w XIX w.⁶² Na bieżąco dokonywano oceny zagrożeń mikrobiologicznych najcenniejszych obiektów. W przypadku podejrzenia dany obiekt i sąsiednie stykające się z nim publikacje poddawano odkażeniu. Z czasem zabiegi profilaktyczne zaczęto stosować także w przypadku nowych nabytków rękopisów i starodruków. Pozyskanie grantów z MKiDN w ramach programów operacyjnych umożliwiło w latach 2004-2006 konserwację 3 starych druków, 15 rękopisów, 3 jednostki kartograficzne (w tym najstarszy pergaminowy plan Lublina z poł. XVII w.) i 16 ulotek. Ponadto we własnym zakresie przeprowadzono mniej specjalistyczne prace i zabiegi konserwatorskie⁶³. Dopiero jednak w 2007 r., po przejściu nowego magazynu w dobudowanej części, zlikwidowano uciążliwości związane z ciasnotą i brakiem pomieszczeń magazynowych.

Zarządzanie informacją

Wprowadzenie komputeryzacji do działalności informacyjnej zmieniło ją, i to wieloaspektowo. Po pierwsze, dawała możliwość korzystania z różnych baz tekstowych, bibliograficznych i informacyjnych, nie tylko własnej biblioteki, ale przede wszystkim z rozległej sieci. Czytelnicy mogli otrzymywać informacje bezpośrednio w domu, bez konieczności odwiedzania bibliotek. Poza tym była szybka. Nie oznacza to, że biblioteki zrezygnowały z prowadzenia tej działalności; musiały tylko dostosowywać się do zmieniających się warunków technologicznych i zgłaszanych potrzeb informacyjnych. I tak w Bibliotece im. H. Łopacińskiego zmienił się warsz-

⁵⁹ Szerzej o katalogach zob. J. D. Golec, *Warsztat informacji o Lubelszczyźnie w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, 2009, s. 98-100.

⁶⁰ W 2000 r. stan ochrony zbiorów, a szczególnie wchodzących w skład Narodowego Zasobu Bibliotecznego, oceniała Najwyższa Izba Kontroli i poza kwestiami magazynowania (ciasnoty) nie wykazała żadnych zaniedbań.

⁶¹ WBP, Dział Przechowywania Zbiorów, Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2003, s. 4.

⁶² WBP, Dział Przechowywania Zbiorów, Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2004, s. 3.

⁶³ WBP, Dział Przechowywania Zbiorów, Sprawozdanie z pracy Działu w roku 2002, s. 3-4 i następnymi latami.

tat informacyjny, zakres świadczonych usług, szybkość i kompletność dostarczanych danych.

Działalność informacyjno-bibliograficzna była przypisana, jako podstawowa, dwóm działom: Informacji i Promocji oraz Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, a w mniejszym zakresie w ramach swojej specjalizacji także działom: Udostępniania, Zbiorów Specjalnych i Instrukcyjno-Metodycznemu. Te pierwsze miały też najlepiej do tego celu przygotowany i rozbudowywany warsztat informacyjny.

Podstawą pracy informacyjno-bibliograficznych był warsztat informacyjny, który zmienił się już pod koniec poprzedniego okresu. Z dawnego warsztatu w niezmienionej formie pozostał jedynie księgozbiór podręczny, i on również ulegał zmianom wynikającym z wprowadzenia nowości oraz istnienia alternatywnych danych komputerowych. W Dziale Informacji, po utworzeniu Ośrodka Informacji Europejskiej, od podstaw tworzono jego bibliotekę podręczną, składającą się z druków zwartych, czasopism i materiałów informacyjnych. Księgozbiór podręczny Działu Informacji liczył do 5500 jedn.⁶⁴ Był to zbiór często wymieniany, o czym świadczy fakt, że do jego zasobu włączono 3300 druków⁶⁵, dokonując jednocześnie melioracji w istniejącym księgozbiornie. Po podziale Działu Informacji przesunięto z niego do Działu Bibliografii Lubelszczyzny (lipiec 2007) wszystkie publikacje dotyczące regionu. Gruntownie przebudowano wcześniej istniejący warsztat składający się z wielu kartotek, a na ich miejsce wprowadzono bazy komputerowe. Kartotekę osobową i kartotekę kwerend przekształcono w bazę KWERENDY (w 2007 r. – 6224 rekordy). Od podstaw zaczęto tworzyć bazę UNIA EUROPEJSKA (w 2007 r. – 5080 rekordów). Przez pewien okres w Dziale Informacji była zlokalizowana baza informacji prawnej LEX (później przeniesiona do Czytelni Czasopism). Z dawniej istniejących kartotek rozpoczęto weryfikowanie opisów tzw. kartoteki Kazimierzy Gawareckiej. Odpowiadając na zgłaszane potrzeby rozpoczęto gromadzenie materiałów tekstowych dla maturzystów, w związku z przygotowywanymi przez nich pracami przedmaturalnymi. W 2007 r. zbierano już teksty do 40 motywów (rocznie 50-120 tekstów). Gromadzono też inne materiały tekstowe m.in. do tzw. teczek etnograficznych (511 artykułów), artykuły poświęcone Unii Europejskiej (71 tekstów), wycinki prasowe (zagadnienia: Biblioteka im. H. Łopacińskiego, zyciorysy, Lublin, Lubelszczyzna). Z innych materiałów informacyjnych przygotowywano m.in. bibliografię artykułów poświęconych ważnym kobietom świata⁶⁶.

Najmniej zmienił się warsztat informacyjno-bibliograficzny związany z *Bibliografią Lubelszczyzny*, bowiem zamiast tworzenia jej w postaci kartoteki, robiono to w formie bazy komputerowej w systemie MAK (do 2005 r. w formacie MARC BN, a potem w MARC 21). Tak, jak we wcześniejszych okresach, gromadzono opisy bibliograficzne książek, czasopism (jako całości) i artykułów w nich, dzieł literackich, fragmentów publikacji, jednostek kartograficznych, dokumentów życia

⁶⁴ Informacja uzyskana od E. Hadrian, kierownika Działu Informacji i Promocji, z 19 IX 2011 r.

⁶⁵ Informacja od J. Dobryńczuk, kierownika Działu Opracowania Zbiorów, z 19 VIII 2011 r.

⁶⁶ WBP, Dział Informacji i Promocji, Sprawozdanie z pracy ... za rok 2007, s. 4-5; J. D. Golec, *Warsztat informacji o Lubelszczyźnie w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, 2009, s. 103-105.

społecznego dotyczące regionu⁶⁷. W związku z tym, że bazę komputerową tworzą od 2000 r., dlatego wszystkie dokumenty opublikowane przed tą datą nadal gromadzono w postaci kartoteki kartkowej. W latach 2002-2007 do bazy REGION wprowadzono 22 307 rekordów (na koniec 2007 r. liczyła 25 927 rekordów). Ponadto uzupełniono kartoteki kartkowe obejmujące wcześniejsze lata o kilkaset opisów bibliograficznych.

Drugim źródłem informacji regionalnej był katalog „Lublinianów” prowadzony w formie kartoteki kartkowej, a dopiero w 2007 r. jako baza komputerowa. Od 2002 r. przybyło w nim 6538 kart katalogowych i na koniec 2007 r. liczył 69 431 kart, a w bazie komputerowej 164 rekordy.

Jako pomocnicze, wykorzystywane do celów doraźnej informacji, prowadzono kartoteki: prac pracowników WBP, pseudonimów i kryptonimów dziennikarzy lubelskich, niepublikowanych prac dotyczących Lubelszczyzny i twórców ludowych. W międzyczasie zaczęto przekształcać kartoteki w bazy komputerowe. Zrobiono tak w odniesieniu do kartoteki prac pracowników WBP (całkowicie) i niepublikowanych prac dotyczących regionu (ok. ¼). W ciągu 6 lat zanotowano nowych opisów: 384 – publikacji i artykułów pracowników WBP, 235 – pseudonimów i kryptonimów, 648 – niepublikowanych prac dotyczących Lubelszczyzny i 926 – informacji o twórcach ludowych. W 2004 r. zapoczątkowano tworzenie kartoteki kartkowej „Lubliniana zagraniczne” (do 2008 r. – 454 opisy bibliograficzne), a w 2005 r. kartoteki elektronicznej publikacji niezakwalifikowanych do *Bibliografii Lubelszczyzny* (na 31 XII 2007 r. – 1569 opisów).

W skład warsztatu informacyjnego Działu Bibliografii Lubelszczyzny od połowy 2007 r. wchodził ponadto księgozbiór podręczny, złożony z druków zwartych – 1155 wol., czasopism – 157 wol. (24 tytuły) i norm – 317 wol.). Zbiory wzbogaciły się o niepublikowane prace magisterskie, doktorskie, dyplomowe i inne dotyczące regionu lubelskiego, które zaczęto gromadzić w Dziale Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie. Mają dużą wartość naukową i informacyjną, z uwagi na charakter źródłowy, unikatowość i różnorodność tematów oraz geograficzną wielość. Do 2008 r. zebrano 335 jedn. przekazanych jako dary przez autorów i promotorów⁶⁸. Należy jeszcze zaznaczyć, że Dział Bibliografii Lubelszczyzny ma swój wkład w tworzeniu (od 2005 r.) wspólnej bazy komputerowej BN i bibliotek publicznych obejmującej opisy bibliograficzne artykułów z gazet i tygodników polskich. Bibliotekarze z WBP sporządzają opisy artykułów z „Polityki” i „Niedzieli”. Do końca 2007 r. przygotowano 4429 opisów⁶⁹.

Inne działy prowadzące również usługi informacyjne nie tworzyły oddzielnych warsztatów informacyjnych, tylko wykorzystywały do tego celu biblioteki podręczne. Dużymi księgozbiorami dysponowały Czytelnia Naukowa (3000 wol.), Dział Zbiorów Specjalnych (2500 wol.), pozostałe działy mniejszymi.

⁶⁷ B. Lech-Jabłońska, *Bibliografia Lubelszczyzny – ogólna bibliografia regionalna okresu powojennego*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, 2009, s. 88-92.

⁶⁸ WBP, Dział Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2007, s. 2-3.

⁶⁹ WBP, Dział Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2005..., s. 4; Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2007..., s. 4.

Usprawnieniu informacji o samej Bibliotece miały służyć zakup (w 2002 r.) i uruchomienie własnej strony WWW⁷⁰, którą co pewien czas aktualizowano i rozszerzano. Na stronie głównej, obok informacji o WBP i jej zbiorach i usługach, znalazły się także informacje o działalności instrukcyjno-metodycznej i bibliotekach samorządowych. Z materiałów tekstowych na stronach internetowych zamieszczono pełnotekstowe bazy „Bibliotekarza Lubelskiego” i „Dostrzegacza Bibliotecznego”.

Dla czytelników najważniejszą kwestią była informacja katalogowa. Tę rolę odgrywały dwa rodzaje katalogów: tradycyjne i komputerowe. Początkowo wykorzystywano do tego trzy komputery, ale już w 2002 r. zwiększono liczbę stacji roboczych do pięciu w sali katalogowej i jednego w Wypożyczalni Podręczników. Przyczyniło się to do likwidacji kolejek przy informacji katalogowej⁷¹. Udostępniono też w sali katalogowej jeden komputer do bezpośredniej informacji regionalnej w systemie MAK, co umożliwiło dostęp do najnowszych publikacji i artykułów o Lubelszczyźnie. Informatorium zaś wyposażono w dwa komputery do pośredniej informacji bibliotecznej, przy pomocy dyżurnych bibliotekarzy⁷². Na ich dyskach były zainstalowane m.in. bazy z „Przewodnikiem Bibliograficznym” i „Bibliografią Zawartości Czasopism”.

Celem działalności informacyjno-bibliograficznej było udzielenie pełnej i kompetentnej informacji indywidualnej oraz stałe prowadzenie informacji zbiorowej, stanowiącej część składową działalności kulturalno-oświatowej. W Bibliotece prowadzono głównie informację naukową, ponieważ większość odbiorców (użytkowników) informacji stanowili studenci i grupa pracowników naukowych. Nie rezygnowano również z zaspokajania potrzeb informacji powszechnej, ponieważ rocznie we wszystkich punktach przygotowywano odpowiedzi na 14-18 tys. pytań i rozwiązywano 900-3800 kwerend, przy czym liczba tych ostatnich znacząco zmniejszyła się⁷³. Należy zaznaczyć, że szczególnie pracochłonne były kwerendy prowadzone w Działach Informacji i Zbiorów Specjalnych. Poza tym 230-270 osób korzystało z informacji prawnej LEX, a niektórzy prosili o wydruki potrzebnych aktów prawnych. Ponadto Dział Bibliografii Lubelszczyzny udostępniał zainteresowanym bibliotekom samorządowym powiatowym i gminnym własne materiały bibliograficzne dotyczące ich powiatu lub określonego zagadnienia. Bibliotekarze mogli kopiować je na dyskietki, otrzymać w postaci wydruku lub pocztą elektroniczną⁷⁴.

Powyższy dorobek informacyjno-bibliograficzny potwierdza tezę o istnieniu i dobrej działalności Biblioteki jako regionalnego centrum informacyjnego, zaspokajającego potrzeby informacji naukowej i powszechnej.

Działalność kulturalno-oświatowa

Ta sfera działalności należała do mocnych stron WBP, o czym świadczyły liczne przedsięwzięcia i imprezy o charakterze od wojewódzkich do lokalnych, miejskich, liczby uczestniczących w nich osób, wysokie oceny za wartość merytoryczną. Niektóre z nich noszą charakter wydarzeń kulturalnych dużej rangi o zasięgu regionalnym. Wspólnym mianownikiem prowadzonych imprez i spotkań była książki

⁷⁰ AWBP, Sprawozdanie ... za 2002 r., s. 23.

⁷¹ AWBP, Sprawozdanie ... za 2002 r., s. 23.

⁷² AWBP, Sprawozdanie ... za 2002 r., s. 23.

⁷³ AWBP, Sprawozdania ... za lata 2002-2007.

⁷⁴ WBP, Dział Bibliografii Lubelszczyzny i Wiedzy o Regionie, Sprawozdanie z wykonania planu pracy w roku 2002, s. 3-4.

i ich twórcy, będący przyczyną lub pretekstem do eksponowania określonych treści i wartości. Miało to również służyć promocji Biblioteki jako depozytariusza wartości kultury symbolicznej naszego kraju, nawet świata.

Najważniejsze są dwa przedsięwzięcia. Były to w latach 2006-2007: „Rok Hieronima Łopacińskiego” (ogłoszony przez Radę Miejską Lublina, na wniosek WBP) i „Rok Biblioteki im. H. Łopacińskiego” (promowany przez WBP). W pierwszym przedsięwzięciu uczestniczyli jeszcze inni sygnatariusze, drugie było prowadzone jako samodzielne działanie. W Roku Łopacińskiego najważniejszymi dokonaniem były: uroczysta msza święta i spotkanie przy grobowcu połączone ze złożeniem kwiatów, premiera filmu dokumentalnego (*By czas nie zatarł i niepamięć* A. Kulika), publikacje: biografia i folder, konferencja naukowa, wystawa biograficzna. W drugim roku szczególnie eksponowanymi były: uroczystości jubileuszowe z okazji 100-lecia Biblioteki z udziałem władz resortowych, wojewódzkich i miejskich, szerokiej reprezentacji środowiska bibliotekarskiego regionu i pracowników WBP, wystawa jubileuszowa w siedzibie Książnicy („... księgom pięknym wierni... 1907-2007”) i I Lubelskie Targi Książki (26 wystawców z regionu, imprezy towarzyszące)⁷⁵. Skromniejsza była uroczystość 95-lecia Biblioteki, obchodzona w 2002 r. Jej ozdobą była wystawa „Najpiękniejsze książki świata” Wydawnictwa Artystycznego Kurtiak-Ley⁷⁶.

W 2004 r. SBP wystąpiło z inicjatywą organizacji każdego roku „Tygodnia Bibliotek” w drugim tygodniu maja. Pomysł zyskał uznanie, nawiązywał do dawnych Dni Oświaty, Książki i Prasy i był oczekiwany przez społeczeństwo. Akcję wsparła także WBP. Na pierwszy „Tydzień” zaplanowano podpisywanie własnych książek przez pisarzy środowiska lubelskiego, „Dzień otwarty” Biblioteki, promocję książki Jana Ziółka, kiermasze książek i „Dzień Bibliotekarza”. W następnych latach program „Tygodnia” był ciągle wzbogacany, ale stale byli obecni pisarze, kiermasze i promocje książek. Już od połowy lat dziewięćdziesiątych stałą imprezą o zasięgu wojewódzkim, o której wspomniano przy prezentacji funkcji wojewódzkiej, było coroczne przyznawanie Nagrody im. Anny Platto (edycje VIII-XIV). Ponadto określone lata były przez władze państwowe poświęcone wybitnym postaciom polskiej kultury. Obligowało to m. in. i Bibliotekę do ich promowania: w 2003 r. Józefa Czechowicza, w 2004 r. – Witolda Gombrowicza, a w 2005 r. – Hansa Christiana Andersena. Na obchody czechowiczowskie złożyły się: wykład pracownika naukowego KUL, duża wystawa książkowa, wydanie i promocja dwóch reprintów twórczości poety. O wiele bogatszy był program obchodów Andersena, z uwagi na jego powszechną znajomość twórczości i mnogość odbiorców, głównie dziecięcych.

Główny wysiłek organizacyjny i merytoryczny był skierowany na prowadzenie stałych form pracy. Dla WBP takimi były wystawy z własnych zbiorów, w których eksponowano całą różnorodność zasobu oraz spotkania i promocje książek.

Biblioteka do początków XXI w. nie dysponowała pomieszczeniami pozwalającymi na organizację ekspozycji w dobrych warunkach lokalowych. Zmieniło się to dopiero po odzyskaniu dwóch sal wystawowych od Biura Wystaw Artystycznych. Zwłaszcza Galeria umożliwiawała odtąd eksponowanie dużych wystaw, jak również wieloosobowych spotkań.

⁷⁵ E. Hadrian, *Obchody Roku Hieronima Łopacińskiego w WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 49, 2006, s. 47-50.

⁷⁶ Taż, *Jubileusz Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 45, 2002, s. 51-55.

Najstarszą i najczęściej stosowaną formą informacji o zbiorach adresowaną do szerokiej publiczności były wystawy. Stanowiły też zachętę do odwiedzenia Biblioteki i kształtowały opinię o zasobności i wartości zbiorów Książnicy. Tematykę wystaw kształtowały ogólnopolskie wydarzenia kulturalne, rocznice literackie, różnorodne zagadnienia regionalne i kwestie związane z Książnicą i jej patronem. Zdecydowanie jednak dominowały kwestie regionalne. Rocznie organizowano 5-10 dużych wystaw (eksponowanych do dwóch miesięcy; kilkadziesiąt gablot i antyram) oraz do 25 małych jednogablotowych (zasada: krótki okres ekspozycji – tydzień, maksymalnie dekada). Jeśli chodzi o duże wystawy, to od 2005 r. rozpoczęto cykl corocznych ekspozycji poświęconych sąsiadom Polski, począwszy od Rosji i Ukrainy. Inne duże wystawy o zróżnicowanej tematyce, to m.in.: „W 70. rocznicę powstania Związku Literatów Polskich w Lublinie” (2002), „Lubelski Lipiec 1944-1980 – 1989” (2005), „200 lat Diecezji Lubelskiej” (2005), „Jan Zamoyski (1542-1605) i jego czasy” (2005), „... księgom pięknym wierni ... 1907-2007” [WBP i jej pracownicy] i „Matka Boska w linorytach Zbigniewa Józwicka”, a z tematów pozalubelskich: „Witold Gombrowicz” i „Elementarze w zbiorach WBP” (2004), „Ojciec literatury polskiej Mikołaj Rej z Nagłowic (1505-1569)” (2006). Przy organizacji wystaw wykorzystywano wszystkie rodzaje zbiorów, łącznie ze specjalnymi, starając się pokazać oryginały. Walorem ekspozycji były oprawy plastyczne połączone z różnymi instalacjami przestrzennymi.

Małe wystawy miały na celu zwrócenie uwagi na rocznice, wydarzenia historyczne i współczesne, odwołanie się do tradycji, zaakcentowanie sprawy (problemu). Na przykład w 2006 r. wśród 25 ekspozycji były m.in.: 130 rocznica ukazania się „Gazety Lubelskiej (3 I 1876)”, „Rocznica śmierci Jana Pawła II”, „25. rocznica zamachu na Jana Pawła II”, „80. rocznica śmierci Antoniego Gaudiego”, „55. rocznica powołania Polskiej Akademii Nauk”, „Boże Narodzenie – książka na Święta”.

Pomieszczenia były też wykorzystywane na wystawy zewnętrzne, głównie plastyczne, malarskie, fotograficzne. Umożliwiały organizację dużych ekspozycji, trudnych do przygotowania w innych miejscach. Realizowano wystawy twórców lubelskich, ale nie rezygnowano z ciekawych propozycji z innych ośrodków kraju. Zorganizowano wystawy: fotograficzną „Światłem malowane” i XIV edycję Wschodniego Salonu Sztuki (2006), Akwarele Róży i Stanisława Popków, „Franciszek Starowieyski. Plakat i warsztat”, „Konkurs na rysunek im. E. A. Andriollego. Nałęczęw 2006 – wystawa pokonkursowa” (2007). Także niektórym spotkaniom promującym książki towarzyszyły wystawy plastyczne (np. w 2007 r. prace graficzne Grzegorza Kopacza, ilustratora książki Jerzego Sprawki).

Specyficzną formą promocji Książnicy, informacji o zasobie, popularyzacji zbiorów są pokazy zbiorów specjalnych. Organizowano je w celach edukacyjnych i naukowych dla uczniów szkół średnich, aktywu bibliotecznego szkół, słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz studentów historii i bibliotekoznawstwa. Niejednokrotnie pokazy były połączone z prelekcjami o historii pisma i książki, o oprawach bibliotecznych, historii określonych kolekcji. Dla szerokiego spektrum publiczności tę formę stosowano w „Tygodniu Bibliotek” podczas „Dni otwartych”. Rocznie odbywało się 2-12 pokazów.

Drugą liczną grupę działań promocyjnych stanowiły spotkania autorskie połączone przeważnie z reklamą książki. Na szerszą skalę zaczęto prowadzić je dopiero od 2000 r., dlatego też w 2002 r. zorganizowano tylko 9 spotkań, ale stopniowo ich liczba zwiększała się, zwłaszcza po przejęciu ich organizacji przez Dział Informacji i Promocji (np. w 2006 r. odbyło się 25 spotkań). W pierwszym okresie

przeważali pisarze spoza środowiska lubelskiego (w 2002 r. – 6 spotkań z pisarzami spoza Lubelszczyzny na 9 odbytych spotkań), stopniowo jednak zdominowani przez twórców miejscowych. Warto podkreślić, że na spotkania zapraszano także pisarzy emigracyjnych, których twórczość była aktualnie publikowana w Lublinie, rzadziej w innych ośrodkach. Gościli m.in.: Dora Kacnelson, Mieczysław Paszkiewicz, Stefan Waynfeld, Kazimierz Cybulski. Każdorazowo prezentowano dorobek edytorski pracowników Biblioteki. Swoje prace naukowe lub popularnonaukowe eksponowali: Zdzisław Bieleń, Adrian Uljasz, Halina Wolska.

Biblioteka nie prowadziła stałej akcji odczytowej, ale w przypadku zgłoszeń szkół, domów kultury lub innych instytucji na prelekcje na tematy związane z historią książki, historią Biblioteki i jej Patrona, z literatury współczesnej – takie spotkania obsługiwała we własnej siedzibie lub zamawiającego. Rocznie organizowano od 2 do 20 odczytów.

Dla młodzieży maturalnej przez wiele lat oferowano corocznie cykl wykładów z literatury i historii, po 5 lekcji z każdego przedmiotu, realizowanych przez pracowników naukowych. Organizowano 2-4 kursy, w których uczestniczyło 60-100 uczniów. Organizowano je do 2006 r., a zaprzestano w związku ze zmianą formuły egzaminu maturalnego.

Stałą formą adresowaną do młodzieży gimnazjalnej i licealnej były lekcje biblioteczne, często łączone ze zwiedzaniem Biblioteki. Zdarzało się, że inspiracją do przyjazdu do Książnicy były wystawy. Organizatorzy nieraz prosili o rozszerzenie programu pobytu w Bibliotece o zwiedzanie placówki, informację o usługach bibliotecznych, zasadach korzystania. Rocznie przeprowadzano 63-87 lekcji i informacji o Bibliotece. Średnio w każdym spotkaniu uczestniczyło 25 uczniów⁷⁷.

Przywołane przykłady różnorodnych zajęć i imprez nie wyczerpują specyfiki działalności kulturalno-oświatowej i promocyjnej Biblioteki. Nie ujmują, np. całej gamy działań interpersonalnych. Zadaniem *stricte* promocyjnym była udostępniona w okresie uroczystości jubileuszowych (29 listopada, 13 grudnia) prezentacja multimedialna *Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie 1907-2007* przygotowana przez Joannę Chapską i Michała Stanka⁷⁸.

W przeprowadzonych ewaluacjach wszyscy respondenci tę grupę prac Biblioteki uznawali za najbardziej widoczną i kształtującą jej obraz w opinii społecznej.

Udostępnianie

Odejście filii do MBP spowodowało, że z wielotysięcznej rzeszy czytelników, korzystających z 30 placówek na terenie miasta, przy WBP pozostała jedynie niewielka Wypożyczalnia utworzona przed dziewięciu laty, nastawiona na obsługę dwóch kategorii czytelników, tj. studentów i uczniów przygotowujących się do matury i studiów wyższych. Z uwagi na warunki lokalowe placówka ta nie mogła liczyć na zwiększenie liczby użytkowników ani radykalne unowocześnienie form i warunków udostępniania. Wprawdzie wypożyczalnię skomputeryzowano, ale warunki przestrzenne nie pozwalały na pełne wykorzystanie walorów tej innowacji. Dopiero budowa nowej części budynku Biblioteki stworzyła warunki (od stycznia

⁷⁷ WBP, Sprawozdania... z działalności merytorycznej za lata 2002-2007, punkty sprawozdania: „3. Działalność informacyjna” w części statystycznej i „Działalność kulturalno-oświatowa” w części opisowej oraz Dział Informacji i Promocji, Sprawozdanie z pracy ... za rok 2004, s. 5-7; Sprawozdanie z pracy ... za rok 2007, s. 6-10.

⁷⁸ WBP, Dział Zbiorów Specjalnych, Sprawozdanie z pracy [...] za 2007 r., s. 20.

2007 r.), aby całkowicie zautomatyzować obsługę czytelników, jednak bez możliwości zamawiania książek przez Internetu. Regresem była natomiast rezygnacja z pełnego wolnego dostępu do książek, nie pozwalający na to nowe rozwiązania przestrzenne; do wolnego dostępu pozostawiono tylko około 2 tys. wol. najbardziej poszukiwanych tytułów. Informacja katalogowa była w pełni zautomatyzowana.

Zmiana warunków udostępniania do domu nastąpiła w okresie kryzysu czytelnictwa. Już na przełomie wieków był widoczny powszechny spadek zainteresowania korzystaniem z bibliotek. Proces ten nadal trapił Bibliotekę⁷⁹. Świadczą o tym dane zawarte w niniejszej tabeli.

Tab. 4. Czytelnicy i wypożyczenia do domu w latach 2002-2007

	2002	2005	2007
Czytelnicy	10 681	9336	8484
Wypożyczenia	86 323	74 254	50 125
W tym: książek,	86 302	74073	49 999
czasopism	21	181	126

Źródło: AWBP, Sprawozdania GUS z lat: 2002, 2005, 2007.

Na powyższe wyniki złożyły się wypożyczenia w Wypożyczalni Podręczników, w agendach informacji, jak również w 5 punktach bibliotecznych działających w WBP. Te ostatnie to 5-7 % czytelników i 10-12 % wypożyczeń.

Z zamieszczonej tabeli wynika wyraźny spadek w obydwu kategoriach, tj. zarówno liczby korzystających, jak też liczby wypożyczeń, przy czym liczba czytelników zmniejszała się znacznie wolniej (ok. 14 % w ciągu 6 lat), niż miało to miejsce w odniesieniu do wypożyczeń (ponad 30 %). Obserwacja prowadzona od końca lat dziewięćdziesiątych XX w. i pierwszych lat XXI w. wskazuje, że w miarę upływu lat proces ten powoli przyśpiesza. Jeśli chodzi o czytelników, to wyraźnie dominują ludzie młodzi, ujmowani w statystyce bibliotecznej w grupach wiekowych, od 16 do 24 lat, przy czym zdecydowanie więcej jest wśród młodzieży starszej. Obydwie te grupy stanowią 60-70 % czytelników. Następną dużą grupę tworzą osoby w wieku do 44 lat, ustępując w większości lat młodzieży w wieku 16-19 lat.

Podobny obraz czytelnictwa uzyskujemy, analizując skład społeczno-zawodowy użytkowników Biblioteki. W latach 2002-2007 uczniowie i studenci stanowili 70-74 % czytelników. Następną grupą społeczno-zawodową stanowili pracownicy umysłowi, ustępując jednak liczbowo uczniom, ich udział w ogólnej liczbie czytelników wynosił 15,3-20,6 %.

Przez całe dziesięciolecie to czytelnice stanowiły o Bibliotece jako placówce udostępniającej zbiory. Zmiany w ruchu czytelniczym w czytelnictwie rejestruje poniższa tabela.

⁷⁹ Z. Bieleń, *Od WiMBP do WiMBP, czyli dzieje Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1955-2001*. Cz. 2. *Lata 1976-2001*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, 2009, s. 69.

Tab. 5. Udostępnianie zbiorów w czytelniach WBP w latach 2002-2007

	2002	2005	2007
Wypoż. ogółem	162 506	128 314	106 573
książek	41 759	36 307	31 660
czasopism	120747	92 007	74 074
Wypoż. zbiorów specjalnych	3363	2804	2561
mikrofilmów	934	1066	1811
dok. elektronicz.	–	315	43

Zmniejszająca się liczba czytelników w czytelniach miała swoje odzwierciedlenie w spadku liczby wypożyczeń, podobnie jak to miało miejsce w Wypożyczalni Podręczników. Regres obserwuje się w obydwu kategoriach zbiorów, w grupie druków zwartych, o 10 wypożyczeń, czyli o 25 % stanu pierwotnego, a w grupie czasopism o 39 %. W 2004 r. przeprowadzono badania użytkowników obydwu czytelni: Naukowej i Czasopism. Okazało się, że korzystało z nich 7346 osób. W Czytelni Naukowej dominowali studenci (63,6 %) i pracownicy umysłowi (14,8 %), zaś w Czytelni Naukowej – studenci (40 %), pracownicy umysłowi (25 % oraz emeryci i bezrobotni (19,3 %) ⁸⁰.

Działalność naukowo-wydawnicza

Biblioteka, jako placówka naukowa, jest zobowiązana do prowadzenia takiej działalności. Prace podejmowane w XXI w. nabrały tempa. Pierwszym krokiem w tym kierunku było utworzenie specjalistycznego działu, na razie z jednym pracownikiem (z tego względu określono go jako „w organizacji”), ale określone zadania były wykonywane również przez osoby spoza niego. W związku z tym zakres podejmowanych i realizowanych prac w porównaniu z przeszłością został rozszerzony.

Z dużych zrealizowanych przedsięwzięć należy wymienić trzy konferencje naukowe. Pierwszą zorganizowano 2005 r. wspólnie z SBP (Zarząd Główny i Zarząd Okręgu) pt. „Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego”, z udziałem 80 przedstawicieli bibliotekarstwa publicznego z całego kraju. Wygłoszono 12 referatów, w tym jeden przygotowany przez przedstawiciela WBP ⁸¹, w 2006 r. z okazji 100. rocznicy śmierci patrona Biblioteki, Hieronima Łopacińskiego, w następnym roku drugą, w związku ze stuleciem utworzenia Biblioteki. Do współudziału w organizacji zaproszono instytuty: Historii KUL, Historii UMCS i Bibliotekoznawstwa UMCS. W obydwu imprezach wzięło udział po 100-120 osób, najwięcej przedstawicieli bibliotek publicznych Lubelszczyzny. W pierwszej konferencji (19-20 IX 2006 r.) *Hieronim Łopaciński: epoka – ludzie – region* przygotowano i wygłoszono 22 referaty, opracowane przede wszystkim przez środowiska

⁸⁰ AWBP, Sprawozdanie z działalności... w 2004 r., s. 30. W badaniach przeprowadzonych według innej metodologii w roku akademickim 2007/2008 w Czytelni Naukowej (na podstawie specjalnego kwestionariusza) uzyskano inne wyniki: studenci – 58,2 %, uczniowie – 14,9 %, inne zatrudnienie – 11,5 %, pracownicy naukowcy – 5,4 %, emeryci i renciści – 5,1 %, nauczyciele – 4,3 % i bezrobotni – 0,5 %. Zob. K. Stanek, *Czytelnia Naukowa Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 52, s. 107-109.

⁸¹ AWBP, Sprawozdanie... za 2005 r., s. 31.

naukowe i bibliotekarskie, głównie z terenu Lubelszczyzny. Łopacińskiemu poświęcone dziewięć artykułów, WBP wystąpiła z dwoma referatami. Pokłosiem konferencji była publikacja wydana przez Bibliotekę w 2006 r.⁸²

Stulecie istnienia Biblioteki im. H. Łopacińskiego i rola, jaką odgrywa w rozwoju bibliotekarstwa publicznego, przyczyniły się do zorganizowania następnej sesji naukowej (18-19 IX 2007 r.) *Biblioteki publiczne Lubelszczyzny 1944-2007: dzieje – funkcje – działalność*. Podobnie, jak poprzednio, zaproszono na nią pracowników naukowych z bibliotekoznawstwa i bibliotek naukowych kraju i Lublina oraz kadre kierowniczą bibliotek publicznych Lubelszczyzny. Przygotowano i wygłoszono 24 referaty przedstawiające współczesne problemy istnienia, organizacji i działalności bibliotek publicznych, działalność bibliotek naukowych na rzecz bibliotekarstwa publicznego oraz historię i dorobek bibliotek publicznych Lubelszczyzny. Powojennym dziejom bibliotek publicznych Lublina i województwa oraz różnym aspektom ich działalności było poświęconych 12 referatów, w tym 5 przygotowanych przez pracowników WBP⁸³.

Niektóre z inicjatyw i prac prowadzonych przez Bibliotekę, jako jej działalność podstawowa, ze względu na potencjalnych użytkowników i metodykę ich przygotowania mają walory naukowe. Do tej grupy należy *Bibliografia Lubelszczyzny*. W latach 2002-2007 wydano 5 tomów za lata 1976-1990 i 1998-2000⁸⁴. Łącznie we wszystkich częściach odnotowano 34 205 opisów. W porównaniu do lat poprzednich *Bibliografia* nie zmieniła swego charakteru, stosowano ten sam schemat i te same założenia metodyczne. W publikacji za lata 1976-1980 zastosowano nowe zasady opisu bibliograficznego książek i czasopism, zgodnie z nową normą. Do 1998 r. opisy bibliograficzne obejmowały teren czterech województw: białkopodlaskiego, chełmskiego, lubelskiego i zamojskiego, a po 1. stycznia – tereny województwa lubelskiego w jego aktualnych granicach. W publikacji dotyczącej roku 2000 pozycje w zřębie głównym składają się z opisów bibliograficznych dokumentów i haseł przedmiotowych charakteryzujących te dokumenty. Zamieszczano również adnotację (jeśli była konieczna).

Informację o zasobie bibliotecznym WBP zapewniało wydanie kilku drukowanych katalogów. Tę grupę zapoczątkował *Katalog czasopism niezależnych 1976-1990 w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie* opracowany przez Wiesławę Pazurę, a wydany przez Bibliotekę w koedycji z Wydawnictwem UMCS⁸⁵. Inspirację do wydania stanowiła darowizna Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność” na rzecz Biblioteki w grudniu 2000 r. W katalogu znalazło się 679 tytułów. Należy zaznaczyć, że już wcześniej WBP zgromadziła (po 1990 r.) ponad 200 tytułów, to jednak darowizna była wyjątkowo bogata, uzupełniała istniejący zasób i wzbogaciła go o prasę z innych regionów. Zamieszczone opisy mają charakter rejestracyjny, poza podstawowymi informacjami zawierają informacje o zasobie wraz z sygnaturą.

⁸² *Hieronim Łopaciński: epoka – ludzie – region*, Lublin 2006. Publikacja została sfinansowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego „Edukacja kulturalna i kształcenie kadr kultury”.

⁸³ WBP, Materiały pokonferencyjne znajdujące się w WBP.

⁸⁴ *Bibliografia Lubelszczyzny 1976-1980*, Lublin 2004; *Bibliografia Lubelszczyzny 1981-1985*, Lublin 2006; *Bibliografia Lubelszczyzny 1986-1990*, Lublin 2007; *Bibliografia Lubelszczyzny 1998-1999*, Lublin 2002; *Bibliografia Lubelszczyzny 2000*, Lublin 2005.

⁸⁵ W. Pazura, *Katalog czasopism niezależnych 1976-1990 w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, Lublin 2002.

Po ćwierćwieczu od ukazania się pierwszego katalogu czasopism lubelskich⁸⁶ zaistniała potrzeba jego powtórnego opracowania. Było to tym bardziej uzasadnione, że zasoby czasopiśmiennicze bibliotek w regionie ogromnie rozrosły się. Przygotowania nowego *Katalogu czasopism lubelskich* podjęła się Wiesława Pazura. W 2004 r. ukazała się część pierwsza, a rok później część druga w opracowaniu Iwony Wójcik. Katalog obejmuje zbiory 18 największych bibliotek w regionie: naukowych, publicznych, pedagogicznych, muzealnych, seminaryjnych. Przy prezentacji czasopism i gazet zastosowano opis rejestracyjny, pozwalający na jednoznaczną identyfikację tytułu. Wszelkie zmiany w nazwie danego tytułu zawsze odsyłają do pierwotnego opisu. Przy oznaczeniu zasobu dla każdego tytułu każdorazowo podawano informacje o pierwszym egzemplarzu, jak również dublecie⁸⁷.

Kierownictwo Działu Zbiorów Specjalnych i grupa jego pracowników podjęła inicjatywę przygotowania i wydania katalogów różnych rodzajów zbiorów w serii zatytułowanej *Katalog zbiorów specjalnych*. W 2005 r. wydano dwie pierwsze publikacje: *Katalog mikrofilmów : czasopisma* i *Katalog dokumentów życia społecznego 1801-1914*⁸⁸. Pierwsza publikacja zawiera 271 tytułów czasopism, wydanych w przeważającej części na terenie Lubelszczyzny. Do zaprezentowania poszczególnych tytułów zastosowano opis rejestracyjny, pozwalający na jednoznaczną identyfikację dokumentu. Każdemu tytułowi towarzyszy informacja o zasobie. Drugi katalog zawiera pełną informację o 204 dokumentach życia społecznego znajdujących się w zbiorach WBP od najdawniejszych z roku 1801 aż do czasów I wojny światowej. Katalog ma układ rzeczowy, zgodny ze schematem klasyfikacyjnym stosowanym w Bibliotece, zawierający 25 działów. Przy prezentacji dokumentu zastosowano opis jednostkowy każdego dokumentu.

Po półwieczu od zobowiązania się władz miejskich Lublina dotyczącego opracowania naukowej biografii Hieronima Łopacińskiego, zadanie to zostało zrealizowane w 2006 r. WBP wydała wtedy publikację pracownika Biblioteki, Adriana Uljasza, *Hieronim Łopaciński 1860-1906 : człowiek, dzieło, pamięć*. Praca stanowi plon trzyletniej pracy autora i jest oparta na bogatym materiale źródłowym, uzyskanym w wyniku wnikliwej kwerendy archiwalnej, bibliotecznej i muzealnej. Wiele nieznanych informacji do poznania stosunków rodzinnych i biografii uczonego przyniosły kontakty z potomkami najbliższej rodziny Łopacińskiego. Najbogatsze źródło informacji do biografii i poznania dorobku uczonego stanowiła dla autora macierzysta Biblioteka. Praca składa się z sześciu rozdziałów, z których pierwszy jest poświęcony jego biografii, w której szczególne miejsce zajęły dwie kwestie: działalność Łopacińskiego jako członka korespondenta krakowskiej Akademii Umiejętności oraz lubelskie dokonania społeczno-kulturalne, obydwie dotyczące lat 1900-1906. Cztery następne rozdziały to dobrze udokumentowana prezentacja i analiza osiągnięć uczonego w kilku dziedzinach nauki: językoznawstwa, historii literatury, historii, archeologii, historii sztuki i etnografii. Przedstawiając swoje ustalenia autor przedstawia je w szerokim kontekście dorobku Łopacińskiego i osiągnięć najwybitniejszych innych uczonych polskich. W ostatnim rozdziale A. Uljasz szeroko opisał sprawę pamięci o uczonym na Lubelszczyźnie, doprowadzając swoje ustalenia

⁸⁶ H. Wolska, *Katalog czasopism lubelskich*, Lublin 1974.

⁸⁷ *Katalog czasopism lubelskich*, [cz. 1.] A-F, oprac. W. Pazura, Lublin 2004; [cz. 2.] G-M, oprac. I. Wójcik, Lublin 2005.

⁸⁸ *Katalog mikrofilmów : czasopisma*. Cz.1, oprac. E. Kurpińska, M. Łoza, Lublin 2005; *Katalog dokumentów życia społecznego 1801-1914*, oprac. L. Ludorowski, Lublin 2005.

do czasów współczesnych. Publikację kończą: bibliografia i indeks osobowy. Praca została starannie wydana, w twardej okładce, z miniaturką portretu Łopacińskiego. Publikacja została sfinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego „Promocja czytelnictwa”.

W koedycji z Wydawnictwem UMCS wydano reprint przewodnika Zenona Sierpińskiego *Obraz miasta Lublina*, z 1841 r. Publikacja otrzymała nową, elegancką okładkę, a do tekstu książki dołączono niewielki biogram autora.

Biblioteka kontynuowała proces wydawniczy zapoczątkowany przed wielu laty. Pismem o charakterze naukowym jest w dalszym ciągu „Bibliotekarz Lubelski”. Kontynuuje zmiany zapoczątkowane w latach 2000-2001. Jego krąg zainteresowań wyraźnie zaczął koncentrować się na sprawach firmującej go Biblioteki i osobie jej patrona. W problematyce czasopisma dominują sprawy historyczne. Rozpoczęła je (kontynuowała) seria 5 dużych artykułów poświęconych historii Biblioteki, tj. „pierwszej” Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej z początku lat 50. oraz cykl prezentujący dzieje Biblioteki im. H. Łopacińskiego od 1907 do 1955 r.⁸⁹, 2 artykuły poświęcone dziejom dwóch działów merytorycznych (opracowania i czytelnictwo) i 4 artykuły dotyczące życia i działalności Hieronima Łopacińskiego. Jednak należy zaznaczyć, że współczesne aspekty działalności Książnicy są też bardzo wyraźne. Godne odnotowania są artykuły dotyczące pełnienia funkcji regionalnej Biblioteki, jak również poświęcone różnym kategoriom zbiorów: ikonograficznym, historycznym, dokumentom życia społecznego, XIX-wiecznej literaturze popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży, leopolianom. Z innych tematów na uwagę zasługują: prezentacja funkcji czytelnictwa zbiorów specjalnych oraz ukazanie różnych aspektów działalności promocyjnej i kulturalno-oświatowej.

Krąg tematów historycznych był jednak o wiele szerszy. Na łamach „Bibliotekarza Lubelskiego” zaprezentowano jeszcze dzieje innych placówek w regionie: MBP w Białej Podlaskiej, M-PBP im. Anny Kamińskiej w Świdniku, Biblioteki Głównej Akademii Rolniczej w Lublinie, biblioteki dworskiej w Moroczynie i księgozbiorów ziemiańskich na Lubelszczyźnie.

Inne prezentowane artykuły już były rozproszone tematycznie, jednak wszystkie były związane z kulturą, historią i współczesnymi zagadnieniami bibliotek na Lubelszczyźnie. Wśród przedstawianych tematów to: stan, organizacja i funkcje Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie, zbiory regionalne i specjalne Książnicy Zamojskiej im. Stanisława Kostki Zamojskiego, działalność bibliografów związanych z Lubelszczyzną, czytelnictwo bibliotekarzy MBP im. H. Łopacińskiego, zabytkowa kolekcja kalendarzy w Bibliotece Akademii Rolniczej. Spośród tematów lubelskich jeden dotyczył Biblioteki Śląskiej i odnosił się do będących tam lublinianów.

Wszystkie roczniki zamieszczały trzy stałe działy, prowadzone w „Bibliotekarzu Lubelskim” od lat: biografie lub wspomnienia pośmiertne, przegląd wydawnictw o regionie i kronika wydarzeń za dany rok. Do 2008 r. na łamach pisma zaprezentowano sylwetki 13 osób, bibliotekarzy z WBP/WiMBP i bibliotek samorządowych, dyrektora Biblioteki z czasów okupacji i przewodniczącego Koła Przyjaciół Biblioteki przez ostatnie ćwierćwiecze XX w. Wszyscy interesujący się regionem lubelskim otrzymali za pośrednictwem „Bibliotekarza ...” cenną informację treściową o nowościach wydawniczych za dany rok. W każdym roczniku popularyzowa-

⁸⁹ W następnych rocznikach jest przewidziana ich kontynuacja do 2007 r. – roku stulecia Biblioteki.

no kilkanaście publikacji. Na podkreślenie zasługuje fakt eksponowania publikacji dotyczących kultury, bibliotekarstwa, a zwłaszcza Książnicy (historia, dokonania, publikacje pracowników). Zamknięciem każdego rocznika jest kronika rejestrująca najważniejsze wydarzenia w bibliotekarstwie publicznym regionu i w WBP.

Ostatnie lata były dla pisma korzystne, bowiem poświadczyło rangę czasopisma naukowego, doczekało się grona dobrych autorów i współpracowników, także spośród innych bibliotek naukowych. Doceniano wartość tekstów zamieszczanych w „Bibliotekarzu”, a niektóre jego artykuły były odnotowywane w najważniejszych bibliografiach polskich (np. *Bibliografia historii Polski*). „Bibliotekarz Lubelski” z roku 2007 jest rocznikiem jubileuszowym, pięćdziesiątym.

Wydawany głównie z myślą o pracownikach filii „Dostrzegacz Biblioteczny” od 2002 r. stał się pismem informacyjnym Działu Instrukcyjno-Metodycznego, przeznaczonym dla pracowników bibliotek samorządowych. Z oczywistych względów zmieniła się problematyka czasopisma, które za cel postawiło sobie wszechstronną informację o bieżącej działalności placówek całej sieci. Pismo przygotowywał i redagował cały zespół pracowników Działu Instrukcyjno-Metodycznego, ale liderami pisma byli: Jerzy Gajewski i Krystyna Szubka. Z dawnego czasopisma przejęto, poza nazwą, formę wydawniczą, format, wiele elementów graficznych, dodano kartonową okładkę z młodopolskim elementem graficznym i zwiększono nakład do 270 egzemplarzy. W ciągu 6 lat działalności, do 2008 r., wydano 25 numerów, z 320 artykułami i informacjami. Problematyka czasopisma została zdominowana przez relacje i sprawozdania z prowadzonej bogatej działalności kulturalno-oświatowej: konkursów wojewódzkich, powiatowych i lokalnych, okazjonalnych imprez, spotkań i prelekcji, jubileuszy bibliotek i bibliotekarzy, kolejnych edycji „Tygodnia Bibliotek”, obchodów rocznicowych (np. Roku H. Ch. Andersena) i corocznych podsumowań działalności związanej z pracą z dziećmi, sygnowanych jako Nagroda im. Anny Platto. Sprawom tym poświęcono ponad połowę drukowanych tekstów. Blisko związane z powyższymi zagadnieniami były także eksponowane w latach 2003-2004 różne zagadnienia dotyczące Unii Europejskiej.

Inne zagadnienia są prezentowane w znacznie mniejszej liczbie i mniej więcej równomiernie, po kilka artykułów i wypowiedzi na poszczególne zagadnienia. Na początek prawo biblioteczne, Redakcja starła się informować w wszelkich ważniejszych aktach prawnych. Mało ilościowo, ale interesujące, były prezentacje poszczególnych placówek bibliotecznych, szkoda, że tylko miejskich i powiatowych. Komputeryzacja, która tak zmienia działalność bibliotek, została całkowicie pominięta przez przedstawicieli bibliotek samorządowych i zajmowali się nią tylko pracownicy WBP. Na temat komputeryzacji w skali województwa i to jedynie w aspekcie programu Ikonka wypowiedział się jeden z instruktorów. Podobnie było w odniesieniu do kwestii gromadzenia, funkcjonowania, uzupełniania i melioracji zbiorów. Zajmowano się przede wszystkim realizacją pieniędzy ministerialnych na zakup, mało zaś poruszano kwestii ściśle merytorycznych. Na podkreślenia zasługuje prezentowana problematyka czytelnictwa, ukazywana zarówno w skali makro, jak też informacje o pojedynczych placówkach. Z lektury pisma wynika, że bibliotekarze przy wielu różnych działaniach nie zapomnieli o ludziach niepełnosprawnych i starszych. Zamieszczone wypowiedzi pochodzą prawie wyłącznie od pracowników bibliotek samorządowych. Ważne miejsce w działalności bibliotek zajmuje problematyka regionalna, i dlatego dobrze się stało, że w „Dostrzegaczu” znalazły się informacje i opis dokonań, jakie są udziałem niektórych bibliotek. Końcową część niektórych numerów zajmują prezentacje sylwetek wyróżniających się bibliotekarzy i artykuły wspomnieniowe, pośmiertne.

Od 2004 r. „Dostrzegacz Biblioteczny” jest wydawany w wersji papierowej i równorzędnie elektronicznej, dostępnej na stronie www.wbp.lublin.pl.

Pismo jest interesujące, z różnorodną tematyką, ukazującą biblioteki jako animatorów kultury, prowadzących bogatą działalność kulturalno-oświatową. Stawia forum wymiany doświadczeń zawodowych i dobrze dokumentuje to, co dzieje się w bibliotekach.

Zakończenie

Sześćoletni okres kończący pierwszy wiek działalności Biblioteki był dla niej wielce pomyślny: uczyniła znaczący krok w kierunku nowoczesności. Kamieniem węgielnym zmian była decyzja władz o rozpoczęciu inwestycji, jaką była budowa gmachu Książnicy. Członek Rady Naukowo-Programowej prof. Wiesław Śladkowski nazwał jej realizację „historycznym wydarzeniem”⁹⁰. W jej wyniku i innych działań ponad dwukrotnie powiększyła się substancja lokalowa, a to miało znaczący i dobroczynny wpływ na warunki przechowywania i udostępniania zbiorów, dobre usytuowanie innych funkcji Biblioteki i co jest nie bez znaczenia, na zmianach przestrzennych skorzystali też pracownicy, którym znacznie poprawiono warunki pracy.

Postęp odnotowano również w sprawach *stricte* zawodowych. Odnosi się to przede wszystkim do unowocześnienia organizacji i metod pracy. Fundamentem zmian była budowa systemu informacyjnego, którego głównym elementem stała się komputeryzacja lwiej części usług bibliotecznych, z wyjątkiem tych dotyczących zbiorów specjalnych. Ogromne znaczenie miało przystąpienie Biblioteki do NUKAT-u, w którego współtworzeniu Książnica ma bardzo znaczący udział. Konsekwencją tego jest nie tylko szybkie opracowanie nowości, lecz także postępująca retrokonwersja zasobu, która coraz bardziej przybliża czas całkowitej rezygnacji z tradycyjnych katalogów bibliotecznych. Druga duża grupa zmian objęła warsztat informacyjno-bibliograficzny, który umożliwia na bieżąco rejestrowanie nowych źródeł oraz szybką i pełniejszą informację indywidualną. To samo odnosi się do udostępniania. Jedynym mankamentem tego ostatniego jest wymuszona rezygnacja z wolnego dostępu do półek.

Na wyróżnienie i pozytywne oceny zasługują również inne pola bibliotecznej rzeczywistości: pomoc instrukcyjno-metodyczna i szkoleniowa na rzecz bibliotek samorządowych, działalność promocyjna, naukowa i wydawnicza, współpraca z otoczeniem społecznym, współdziałanie z innymi bibliotekami krajowymi i naukowymi Lublina. Działalność promocyjna Książnicy sytuuje ją wśród najlepszych propagatorów kultury symbolicznej nie tylko w województwie.

⁹⁰ WBP, Sekretariat Rady Naukowo-Programowej, Protokół nr 10 z zebrania [...] z dnia 27 lutego 2007 r., s. 3.